

Зайченко В.В.

**Село Новий Білоус
та його округа.**

2003 р.

Зайченко В.

Село Новий Білоус та його округа. – Чернігів, 2003. –

Зайченко Віра Володимирівна, історик за фахом, заслужений працівник культури України. Народилася і живе в селі Масани (зараз – у межах Чернігова). В 1952 р. закінчила Ново-Білоуську 7-річну школу і відтоді село займає особливе місце в житті автора.

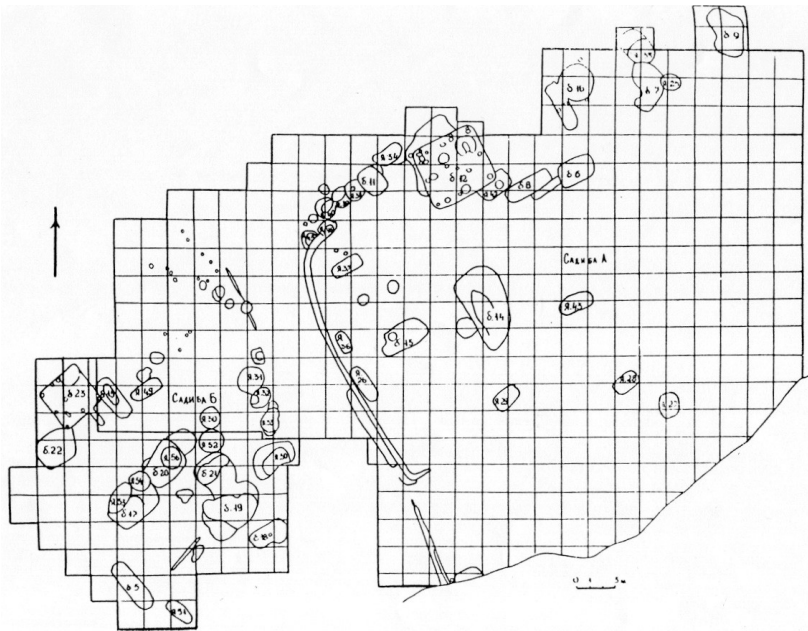
Кожен повинен знати свої корені – чи то нащадок прославленого роду, чи то скромної селянської родини. Бо як великі ріки наповнюються з малих ручаїв, так історія країни оживає завдяки пам'яті її народу.

@ Зайченко В.В.

Археологічні пам'ятки поблизу села Новий Білоус.

Район нижньої течії р. Білоус та її притоки Льговки здавна був заселений. На його території зафіксовано городище, навкруг якого – поселення і могильники кін. IX-поч. X ст. та XI-XIII ст.

Одним з них є поселення “Криниця” поблизу Нового Білоуса з боку Старого Білоуса (Іл.1).

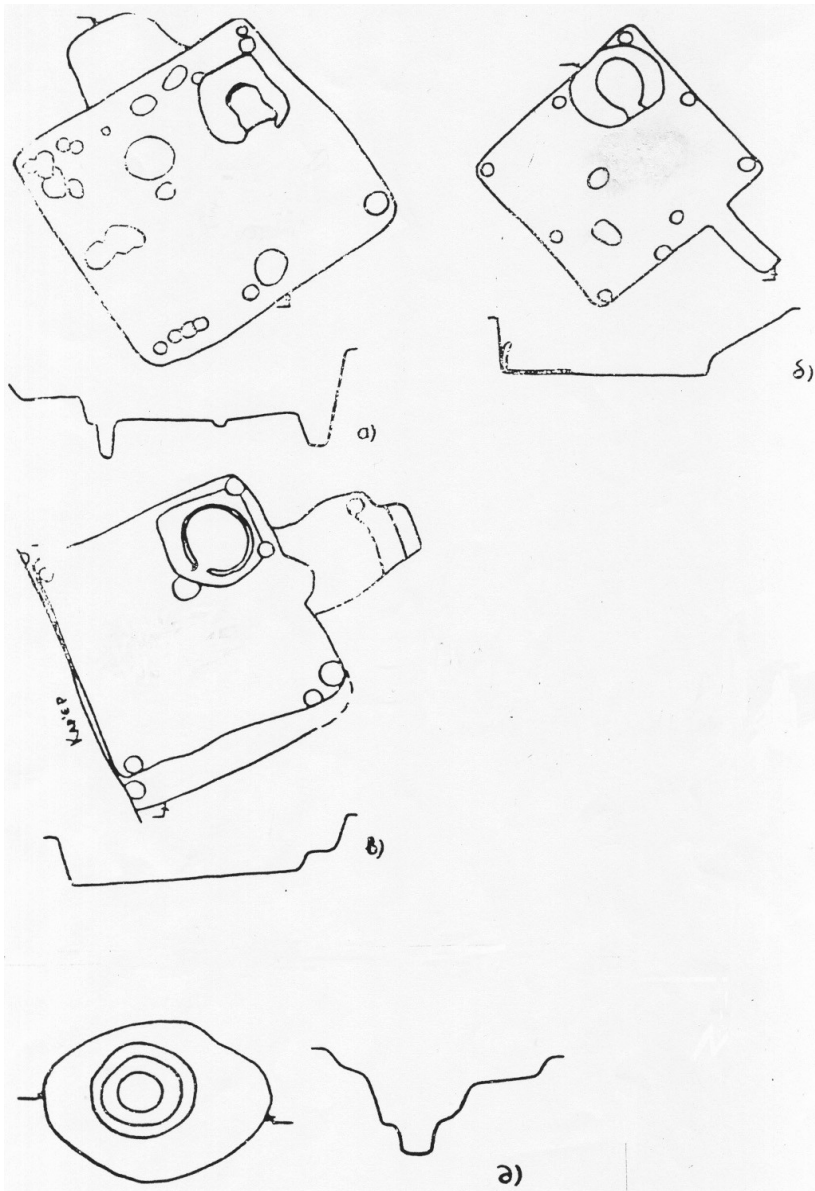
Іл.1. План розміщення садіб початку XI ст. на поселенні Криниця поблизу с. Новий Білоус.

Воно розташоване на схилі тераси корінного берега р. Білоус і балки, що його прорізує. Розкопки дали можливість виявити садиби, основним елементом яких було житло з господарськими будівлями та ямами. Більшість садіб роз-

ташована півколом, залишаючи значну частину території в центрі вільною від забудови. Для нас найцікавішим є житло наших пращурів. Одне з них, у садибі поч. XI ст. – велика напівземлянка з невеликими сінями, що виходили у бік балки (Іл. 2-а), у лівому ближньому кутку – овалоподібна піч з жаровнею. Друге житло, X-XI ст., схоже конструктивно на попереднє, але вдвічі менше, і вихід з нього через вузький похилий прохід виводить на подвір'я (Іл. 2-б). Піч у ньому знаходилася у правому дальньому кутку і була повернута до виходу. Мешканці цих садиб займалися сільським індивідуальним господарством. Тут були знайдені медорізки, уламки шиферних та туфових жорен, точильні бруски, ножі, кістяні проколки, ключ, наконечники стріл, металеві шлаки.

За садибами в західному напрямку виявлено комплекс із семи ям, в яких добували дьоготь одним з найдавніших – ямним способом. Ями знаходилися на відстані 3,2-1,7 м одна від одної. Конструктивно вони дуже схожі між собою і відрізняються розмірами. За формою ями воронкоподібні (Іл. 2-д). Максимальний розмір у верхній частині – 2,6 м, у нижній – до 1 м. По центру у дні ями – циліндричної форми заглиблення, куди, ймовірно ставили цеберко. Стінки ям з глибини 0,4-0,5 м прожарені на 5-10 см, просякнуті смолами, мають чорний колір. Ці пам'ятки дають право стверджувати, що в місцевості був розвинутий смолокурений промисел.

Цікавий комплекс XII ст. пов'язаний із заключним періодом існування поселення, виявлено у східній його частині. Житло (Іл. 2-в) було

Лл. 2. Плани жител поселення Криниця поблизу с. Новий Білоус
 XI–XIII ст.

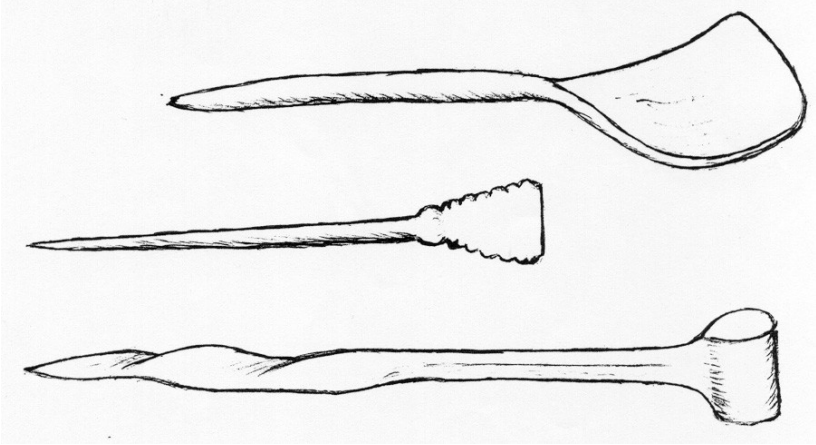
розміром 4 x 4,2 м, глибиною 1,5 м. Вхід зі східного боку через сіни, що мали похилу підлогу і закінчувалися двома земляними сходинками. У правому ближньому кутку була піч. Вздовж південної і, вірогідно, західної стінок вище від підлоги зафіксовано приступок з ямами для стовпів. Можливо, вони були конструктивною основою зовнішніх галерей і з них ішов вхід на другий поверх.

У заповненні котловану виявлено залишки згорілого перекриття, опалювальної споруди, яка впала зверху. На дні котловану – залишки дерев'яної підлоги. Були знайдені фрагменти посуду, скляного браслета, бруски, шиферні пряслиця, срібна широкорога лунниця.

Житло існувало довгий час і згоріло підчас пожежі у середині XII ст.

Чимало цікавих знахідок XI–XIII ст. і серед так званого підйомного матеріалу (тобто речей, знайдених на поверхні – виораних, вимитих водою тощо) (Іл. 3). Добре збереглося свердло з кільцем для поперечної ручки. Дуже цікаве писало для продряпування тексту на бересті або на воску. На кінці ручки – лопаточка для загладжування воску.

Розвитку цих поселень сприяла зручна для заселення і заняття сільським господарством територія, а також р. Білоус, що була важливою торговою артерією між Черніговом і Любечем. Їхні мешканці, поряд з основним заняттям – сільським господарством, займалися виробництвом, яке залежало від джерел сировини: виготовленням кричного заліза (про що свідчать знахідки залізоплавильних шлаків), деревообробкою, бортництвом і рибальством. Широко був розвинутий дігтярний та смолокурний промисли.

Іл. 3. Знахідки з поселення Новий Білоус-І:
медорізка, писало, свердло.

Село Білоус та Білоуська сотня. (XVII-XVIII ст.)

Село Новий Білоус Чернігівського району Чернігівської області за свою історію мало три назви: Ляхів Білоус, Євтухів Білоус та Новий Білоус. Сучасні джерела вказують на 1648р. як на час першої згадки про село. Проте, підтвердження цієї дати в чернігівських архівах знайти не вдалося. Висновок про існування в цей час Ляхового Білоуса можна зробити, спираючись на акт продажу Анастасією Ярославною, у першому шлюбі дружиною Гната Савінкова, а у другому – Самуїла Моцезинського, млина в селі Старий Білоус, датований 1648 роком (тобто, очевидно існував ще один Білоус – Ляхів?). Першу назву села подає акт 1690 року: “Радко Редка житель села Ляхова Белоуса продал ниву при селе Белоусе... пану Николаю Кгрембецкому сотнику роискому”. Ця назва могла закріпитися за селом за часів польського панування, коли в ньому

були володіння Станіслава Кохановського (після Деулінського перемир'я 1618 р.). При вигнанні поляків він пристав до козаків і утримав за собою ці володіння, прибравши прізвище Коханенка, був полковим сотником, наказним полковником Чернігівського полку у 1659-1662 роках. Перейменування села сталося, вірогідно, у зв'язку з отриманням ним статусу сотенного. Коли це відбулося невідомо, але приблизну дату можна встановити, спираючись на сучасні видання про гетьманську адміністрацію. Виходячи з хронологічних даних про білоуських сотників, можна стверджувати, що у 1660-ті роки сотня вже була. Якою вона була тоді за розміром вже, мабуть, ніхто не дізнається. А за “Генеральным следствием о маестностях Черниговского полка 1729-1730 pp.” та переписом 1731 р. (Черниговские епархиальные известия.-1863.-№ 17. Прибавления.-564) до сотні належали, крім сотенного, села Старий Білоус, Жукотки, Терехівка, Суличівка, Сядричі, Рогоща, Яцеве, Лопатин, Товстоліс, Чорторийка, Мохнатин, Рудка, Юр'ївка, Малий Листвен, Гучин, Хмельниця, Брусилів, Бобровиця, Березанка, Свинь, Киселівка, Гуцин, Жавинка та декілька хуторів. У книзі Д. Пащенко “Описание Черниговского наместничества 1781 г.” до цього переліку включено села Кошівка, Рябці, Рижики, Янівку, Березівку, Пижівку, Високинсь, Ольсохівку, Слобідку, Томарівку, Чернечу Слободу, Ямище та багато хуторів.

Другу назву село отримало від імені одного з перших поселенців (а, можливо, першого) Євтуха. Згадка про нього міститься у листі генерального підскарбія Романа Ракушки з дозволом панам Максиму Матвієвичу та Шимку Медведєву «...ново рудню фундовати для розмноження скарбової войсковому, предо ж той рудні подаю млын Евтухов на рецї Белоусї для спомагання той же рудні”. Мова йде про влаштування Неданчицької рудні, для підтримки якої передавався військовий прибуток

(“військова мірочка”) з Євтухового млина. Документ датується 24 вересня 1664 року. Коли село почало називатися Євтуховим Білоусом невідомо. Можливо, деякий час існувало паралельно дві назви. Першу згадку з новою назвою знайдено під 1729-1730 рр. В ці часи (перед 1724 р.) в селі було 8 дворів, які належали Чернігівському полку, але загальна кількість дворів не вказується. Подальші документи свідчать про 53 козацькі двори та про наявність селянських, якими володіли представники козацької старшини Красовський, Рашевський, Григорович, Охременко, Дубовик у 1765-1769 рр. Це був час, коли не тільки більшість селян, а й козаки потрапили у підданство до козацької старшини. На білоуських землях було багато власників. Як вже відмічалось, першим відомим нам власником був Станіслав Кохановський, володіння якого успадкував його зять Микола Грембецький, що у 1696-1697 рр. був сотником роїським, пізніше – полковим осавулом і обозним, декілька разів – наказним полковником Чернігівського полку. Інші джерела вказують, що маєтностями в селі Білоус Микола Грембецький був пожалований указом гетьмана Івана Мазепи. Серед його спадкоємців згадуються син, значковий товариш Федір Миколайович Грембецький та дочка Марина, яка отримала ґрунти у посаг. Федір Грембецький, його син, військовий товариш Василь Грембецький та дочка Євдокія Грембецьковна у 1740 р. продали частину своїх ґрунтів Красовським. У подальшому маєтності Грембецьких успадкували Федір Васильович та його син Дмитро Федорович Грембецький, який у 1800 р. був надвірним радником. Чи володіли вони землями у Білоусі протягом ХІХ ст. – невідомо. У метричних книгах Ново-Білоуської Троїцької церкви, які збереглися частково за період з 1793 р. до 1881 р., ні Грембецькі, ні їхні піддані не згадуються. А жили вони, за спогадами старожилки села Масани Зайченко Н.Г. 1906 р.н., на території теперішнього

мікрорайону Чернігова – Нової Подусівки, де був їхній будинок і сад.

Мала власність у Білоусі прославлена родина Дуніних-Борковських. На початку XVIII ст. згадується тільки млин, який належав бунчуковому товаришу Андрію Васильовичу Дуніну-Борковському, а потім його удові Катерині Борковській і козакам Барбашам. Підкоморій Михайло Дунін-Борковський купив ґрунти у білоуського сотника Василя Красовського і у 1781 р. вже мав у Білоусі будинок на дев'ять покоїв. Бунчуковий товариш Іван Михайлович Дунін-Борковський (у 1788-1792 рр. – колезький асесор) володів 93-ма селянами, яких після його смерті успадкували дружина Галина Яківна (у дівочтві – Маркович, дочка генерального підскарбія) та син Яків, який помер у 1850 або у 1851 р. Його син Іван Якович, 1832 року народження, у 1852 р. закінчив лицей кн.Безбородька, у 1858-му – він поручик, згодом – почесний мировий суддя Чернігівського повіту. Жив Іван Якович Дунін-Борковський у Білоусі, у невеликому дерев'яному будиночку, який за радянських часів протягом більше 70 років слугував школою. Помер неодруженим у 1902 році, похований на цвинтарі Ново-Білоуської Троїцької церкви. Зберігся мармуровий пам'ятник на його могилі та добра пам'ять у старих людей, які чули про нього від своїх батьків як про хорошу людину.

Сотенне село цікаве і своїми сотниками. У книзі В.Кривошеї “Українська козацька старшина” (с.97) називається 16 білоуських сотників. Звісно, це тільки частина з них, багато залишилося невідомими. Першим згадується Болдаківський Василь Семенович, предки якого мали “ґрунти рогосские”. Його батько шляхтич Семен Болдаківський володів селом Рогощею на основі документа, датованого 1587 роком. В 1660 р. за універсалом гетьмана Юрія Хмельницького право на село отримав козак полку Чернігівського Василь Болдаківський, майбутній сотник

Білоуської сотні. В цій книзі не подаються дати його сотникування, а Г. Гаєцький вказує 1660 рік (Козацька адміністрація Гектьманщини.-С.89). В усякому разі це було до 1670 р., бо пізніше він займав інші, більш високі, посади – наказного гетьмана, наказного полковника, полкового судді, Батуринського сотника. Помер у 1690 році.

Другим відомим нам сотником був Павло Овсійович Товстоліс (1669-1681 рр.) до того – полковий сотник. Родове дерево Товстолісів велике і гіллясте, але поки що недостатньо розроблене.

Оскільки сотників Товстолісів по Білоуській сотні відомо чотири, спробуємо розібратись у їхніх родинних зв'язках. Якщо В.Кривошея крайньою датою сотникування Павла Товстоліса дає 1681 р., то Г. Гаєцький – 1680 р. Крім Павла, білоуським сотником під 1694 роком називається Андрій Романович Товстоліс (В. Кривошея. – С.97), вірогідно, племінник першого. У Г. Гаєцького під цим же роком згадується білоуський сотник Андрій П. Товстоліс, який може бути сином Павла Овсійовича, оскільки його старшого сина звали Андрієм. Крім того, Андрій Товстоліс був білоуським сотником у 1732 році.

У 1725 році за сотника у Білоуській сотні був Іван Андрійович Товстоліс, вірогідно онук Павла Овсійовича, пізніше – полковий хорунжий, який проживав у Рябцях. Згадується він і Г. Гаєцьким як білоуський сотник у 1735 році (с.83). А у 1767 р. сотником у Білоуській сотні був Семен Товстоліс. Отже, маємо цілу династію білоуських сотників Товстолісів, але, як не дивно, їхні земельні володіння на білоуських землях не згадуються. Зате навколишні села зберігають пам'ять про Товстолісів. Одне з них так і зветься – Товстоліси.

Зовсім нічого не вдалося знайти про сотника Івана Федоровича Ярошевецького. У 1690 р. білоуську сотню

очолив Юрій Затиркевич. Він був полковим сотником, у 1704 р. – наказним полковником, у 1698-1707 роках – полковим суддею. 1707 року він прийняв чернецтво з ім'ям Гедеона у Троїцько-Іллінському монастирі в Чернігові. Його дочка Марія жила в с. Роїще (1767 р.), померла у 1780 році. У 1767 році згадується її онук, військовий товариш Іван Іванович Рашевський. У “Малороссийском родословнике” вказується, що рід Затиркевичів згас. Але у метричній книзі білоуської Троїцької церкви (ЧОІМ. Ал-374) під 1803-м і 1809-м роками згадується прапорщик Андрій Затиркевич як власник земель і селян у Білоусі.

Дуже скупі дані про білоуського сотника Кліма Стефановича, нащадка Дмитра Степановича Донця, чернігівського наказного полковника у 1689 р. Він обіймав цей уряд з 1696 р. до 1699 р. Один з давніх документів – “Крепость удовы Кліма Степановича сотницы белоусской на деревню Лопатин” вказує на місце проживання її у Євтуховім Білоусі і на можливе володіння грунтами.

Під двома датами у книзі В.Кривошеї згадується білоуський сотник Андрій Стахович, під 1699-м та 1714-м роками. Сотником городницьким у 1691-1699 рр. був Андрій Купріянович (Федорович) Стахович. В цей же період, з 1691 р. по 1695 р. та у 1699 р. Андрій (?) Стахович був сотником седнівським. Мова може йти про двох або трьох людей. Кожен з них пізніше, тобто з якогось часу 1699 р. та у 1714 р. міг бути білоуським сотником.

Не вдалося знайти жодних матеріалів про білоуських сотників Оліферія, Кирила Богуна, Василя Корсуна, Дем'яна Маленського. Щоправда, про останнього історія залишила досить яскравий епізод. Письменник І.М.Корбач у національній бібліотеці ім.Вернадського знайшов цікаве видання під назвою “Прошение сотников черниговского полка о козачьих обидах, поданное императрице Елизавете в 1744 году”. Там, зокрема, сказано, що “прошения”,

мабуть, були від чотирьох сотників: синявського – Андрія Полянського, сосницького – Павла Политанського, білоуського – Дем'яна Маленського, менського – Григорія Кузьминського. А “Челобитную подал Елизавете... сотник белоусский Демьян Маленский”. Цей цікавий факт письменник використав у своєму історичному романі-хроніці “Сотники” (К., 1995. – С. 235). Білоуський сотник Дем'ян Маленський, сотникування якого за даними В. Кривошеї припадає на 1740-1749 рр., дійсно був у списку осіб, які зустрічали Єлизавету Петрівну у 1744 р. Незадовго до початку сотникування Маленського, у 1738 р. в селі жило 56 сімей козаків та підсусідків.

Деякий час (1753-1759 рр.) білоуським сотником був Григорій Дубовик. За його уряду у 1754 р. проводилася велика робота по опису рік і річок Чернігівського полку. Про річки, які протікали територією білоуської сотні, збирав матеріали і писав роботу сотенний канцелярист Іван Жабба. Крім нього, твір підписали сотник Григорій Дубовик та сотенний осавул Никифор Охременко. Останні згадуються як власники селянських дворів у Євтуховім Білоусі під 1755-1769 роками. В 1758 або 1759 р. Григорій Дубовик вже був універсалом гетьмана Кирила Розумовського призначений сотником городницьким за особистим проханням “по способности жительствова”. На вакантне місце у Білоуській сотні на прохання “старейшины сотенной Белоусской и тоей же сотни атаманов с товариством” універсалом від 7 січня 1759 р. було призначено Георгія Дзвонкевича. В період його сотникування під час ревізії 1764 р. сотня налічувала 56 сіл і хуторів, 473 виборні козаки, 1393 козаки-підпомічники, 3583 – дворяни, різночинці і посполиті. Загалом 5449 чоловік.

Родове дерево Дзвонкевичів не досліджено. Деякі дані подає Д. Пащенко в “Описании Черниговского наместничества” (с.61), вказуючи на хутір Рашевку як власність

вдови сотника Василя Дзвонкевича Олени. Виходить, що білоуський сотник Георгій Васильович Дзвонкевич був їхнім сином. Можливо, що і Василь Дзвонкевич очолював Білоуську сотню. Під 1815 роком згадується Варвара Іванівна Дзвонкевич заміжня за губернським секретарем Михайлом Красовським. В експозиції Чернігівського історичного музею подається портрет М.М.Дзвонкевича, революціонера-народника 1870-х рр., який також може бути представником цього роду.

У метричній книзі Ново-Білоуської церкви за 1878 р. зафіксовано факт народженні сина Сергія у колезького секретаря Григорія Івановича Дзвонкевича та його дружини Ольги Степанівни. Цього ж року дитина померла і була похована на кладовищі хут. Погорілок. Таким чином, можна говорити про місце проживання Дзвонкевичів. Це хутір Погорілки, один з тих невеликих хуторів (Богданівка, Лентяївка, Строгівка, Шамівка), які обсіли лівий берег ріки Білоус, а на правому березі розкинулось село Новий Білоус. Н.Г.Зайченко пам'ятає останніх Дзвонкевичів (місцеві люди називали їх Звонками) – старого пана і вже не молодого панича на ім'я Михайло. Аналізуючи дані метричної книги та спогади Наталії Григорівни, можна припустити, що вона знала саме Григорія Івановича Дзвонкевича та його сина, який народився після померлого Сергія. Доля цих двох чоловіків була нелегка. Хоч були панями, але самі обробляли землю. Наймали тільки сторожа та куховарку. В роки громадянської війни на їхній невеликий маєток вночі напала банда. Першим бандити застрелили сторожа Пуда Григоровича Васеку, а у будинку зв'язали і зарізали пана, панича і куховарку Катерину Єрмоленко з Нового Білоуса. Самі ж улаштували у домі банкет.

Найміцніше коріння пустила у білоуський ґрунт родина Красовських. Михайло Йосипович Красовський, сотник Чернігівського полку (біля 1700 р.), у 1710-1716 рр.

– полковий осавул, був білоуським сотником близько 1722 р. Одружився з Мариною Миколаївною Грембецькою, дочкою полкового обозного, за якою у посаг дали грунти і двори у с.Євтухів Білоус. Два їхні сини Павло та Дмитро у 1740 р. купили білоуські грунти у Грембецьких. Третій син Яків, значковий товариш, який двічі був кандидатом на білоуського та роїського сотника, грунтів у Білоусі не мав. Павло Красовський помер 1780 р., дружина Анастасія отримала в Білоусі грунти “на вдовиний столець”. Дмитро Красовський помер 1771 р., залишивши сина Василя Дмитровича Красовського 1751 (1753) р.н. Можливо, його сином був і Григорій Дмитрович Красовський, який згадується під 1834 роком як колезький секретар, мав селян у Білоусі і хуторі при Білоусі. Для нас цікавий Василь Дмитрович Красовський, бо не тільки все життя жив у Білоусі, а й був останнім білоуським сотником у 1773-1782 роках. У службі він з 1768 року, сотенний отаман Чернігівського полку, був у турецькому поході (мабуть, мається на увазі російсько-турецька війна 1768-1774 рр.), у 1771 р. – значковий товариш, а 1782 року отримав звання бунчукового. З 1787 року - прем’єр-майор. Пізніше обіймав посаду судді чернігівського повітового суду, мав у Білоусі значні земельні володіння і кріпосних селян. Крім Василя Красовського, як власники білоуських земель і селян згадуються Григорій Дмитрович (?) Красовський, колезький регістратор, Гаврило Григорович (?) Красовський (у 1805 р. – земський писар), Семен Красовський з дружиною Варварою, у них народилася дочка Олена.

До періоду сотникування Василя Красовського відноситься підготовка Дмитром Пащенком праці “Описание Черниговского наместничества 1781 г.”. В ній подаються цікаві статистичні дані про Білоуську сотню та сотенне село Євтухів Білоус. Воно “...положение имеет на западной стороне в сторону от проезжей дороги, при лесах,

на бугристом месте, при р. Белоусе...Обывателей: писарь земский, сотник у него дом о 4-х покоях, вдова сотничья жена – 1, вдова значкого товарища жена – 1, писарь сотенный – 1, уволенный писарь сотенный, священник –1, церковников – 2, казаков выборных 5-6*, подпомощников 39-45, бездворных подпомощников 21, подсосудок козакой – 1, посполитых подкомория Борковского 4-4, бездворных – 4, сотника Красовского 9-9, бездворных –3, разночинческих подсосудков 4-6, бездворная –1. Итого дворов 70, хат 100”. Відмічається, що лісів і сінокосів недостатньо і жителі місцеві наймають їх із скупщини у жителів Чернігова і Козла, а ліс купують у селах Антоновичах і Маліївці (Малійці – ?). Вони займаються хліборобством і наймаються в Чернігів на плотницьку і земляну роботу.

У цій праці село востаннє серед знайдених джерел називається Євтуховим Білоусом. У “Метрической книге из церкви с.Новый Белоус» під 1793 роком вже маємо третю і останню назву села.

В кінці XVII-на поч. XIX століть за «Метрической книгой из церкви с. Новый Белоус» у селі мали володіння військовий товариш Андрій М'якотін (1791 р.), канцелярист Гаврило Скварський (1798 р.), тисяцький Іван Маркович (1798 р.), пані Рашевська, пані колезька асесорша Борковська (1802 р.), прапорщик Андрій Затиркевич, надвірний радник Василь Рогаль, відставний капітан Яків Буряковський (1803 р.), Василь Малахов (1809 р.). Як жителі села згадуються померлий писар сотенний Іван Шрамковський, хорунжий сотенний Мартин Скварський (помер в 1811 р.), титулярна радниця Пульхерія Корицька, удова вчителя (чернігівського?) першокласного народного училища (1793 р.), пан Савицький, удова, “сотничиха новобілоуська Івана Красовського” (померла 1811 р.). Іван Дми-

*** Кількість дворів – кількість хат**

трович Красовський був сотником городницьким. Проживання його удови у Білоусі вказує на можливе перебування Івана Красовського на білоуському сотенному уряді.

***Список козаків,
які жили у селі Євтухів (Новий) Білоус
у II пол. XVIII ст.***

1. Артеменко Наум
2. Барбаш Дмитро
3. Барбаш Михайло
4. Барбаш Андрій
5. Барбаш Степан
6. Барбаш Гнат (карабинер)
7. Будащ Микита
8. Будащ Павло
9. Борисенко Павло
10. Борисенко Григорій
11. Борисенко Андрій
12. Боярка Василь
13. Боярка Кіндрат
14. Варчила Андрій
15. Варчила Василь
16. Веремієнко Андрій
17. Веремієнко Карпо
18. Вишня Тит
19. Галаган Наум
20. Гапон Григорій (мельник)
21. Грицик Мина
22. Дідовець Прокіп
23. Дідовець Микита
24. Дідовець Яків
25. Дідовець Іван

26. Євтушенко Грицько
27. Коваль Павло
28. Конплет Василь
29. Конплет Карпо
30. Корець Сила
31. Корець Федір
32. Костюк Кузьма
33. Костюк Улас
34. Котенко Терентій
35. Коган Григорій
36. Куделя Агей
37. Лизька Прокіп
38. Лизька Григорій
39. Лизька Петро
40. Макоша Ілля
41. Манко Петро
42. Маркович Іван (тисяцький)
43. Микитський Микита
44. Микитський Полікарп
45. Микитський Тимофій
46. Микитський Артем
47. Миницький Карпо
48. Миницький Хома
49. М'якота Ілля
50. М'якотін Андрій (військовий товариш)
51. Новоградський Семен
52. Охременко Никифор (сотенний осавул)
53. Палій Матвій
54. Палій Марко
55. Палій Никифор
56. Палій Семен
57. Поклад Петро
58. Рудницький Харитон
59. Рудницький Яким

60. Рудницький Іван
61. Рудницький Петро
62. Рудницький Тихін
63. Репенек Антін
64. Репенек Василь
65. Репенек Пилип
66. Репенек Андрій
67. Репенек Конон
68. Репенек Леонтій
69. Рубан Тиміх
70. Рубан Дем'ян
71. Савенко Роман
72. Савенко Федір
73. Савенко Авраам
74. Самусенко Тиміх
75. Свириденко Іван
76. Свириденко Михайло
77. Свириденко Єремій
78. Семеній Сава
79. Сенчук Родіон
80. Сергієнко Михайло
81. Сергієнко Федір
82. Сергієнко Яків
83. Сердюченко Василь
84. Скугар Гаврило
85. Смаглий Модест
86. Смаглий Михей
87. Смаглий Мусій
88. Смаглий Опанас
89. Сокоцький Іван
90. Сокоцький Ананій
91. Сокоцький Яків
92. Солоух Іван
93. Сом Кузьма

94. Сом Іван
95. Строгий Юхим
96. Строгий Яків Федорович
97. Строгий Михайло
98. Строгий Григорій
99. Субота Іван
100. Субота Сава
101. Троян Єсип
102. Хом'як Сергій
103. Хом'як Лаврентій
104. Чипель Григорій
105. Шавлина Юрко
106. Шавлина Семен
107. Шрамковський Андрій
108. Шрамковський Іван (сотенний писар)
109. Штатський Денис
110. Юскевич Пилип.

Короткі довідки про села Білоуської сотні.

Село Бобровиця на річці Немлі поблизу Десни (з 1973 р. – у межах м. Чернігів). Час заснування Бобровиці одні історики відносять до часів Київської Русі, інші – до 2-ої половини XVII ст. Після вигнання поляків село належало на ранг чернігівських полковників, першим з яких був Іван Абрамович (1654-1657, 1661 – наказний). Полковник Дунін-Борковський Василь Андрійович у 1689 р. випросив на Бобровицю царську грамоту. Відтоді село належало його нащадкам. Були в селі і володіння сотника Чернігівського полку Михайла Булавки, що видно з актів, найдавніший з яких датовано 1688 роком. У 2-й половині XVIII ст. Бобровиця – володіння підкоморія Михайла Дуніна-Борковського та сина бунчукового товариша Тимофія

Скоропадського – Костянтина, придбані свого часу братом гетьмана Павлом Іллічем Скоропадським. В цей час тут жив сам підкоморій у будинку з 4-х покоїв, удова бунчукового товариша Лизогуба Агафія Лизогубівна у будинку з 8-ми покоїв, священник, церковник, козаків виборних 2-5, підпомічників 14-20, їхніх підсусідків бездворних –3; посполитих підкоморія Борковського 36-39, бездворних 4 хати. В селі був приїжджий двір сотників кропивнянських (Переяславський полк) Дараганів. На поч. XVIII ст. в селі побудовано Георгіївську церкву.

Село Березанка на р.Свинці. Засноване не пізніше I пол. ХУІІ ст., оскільки в акті 1667 року гетьмана Брюховецького, даному військовому товаришу Прокопу Пłosкинi на підтвердження його володінь (греблі і млина), поселення вже називається селом. В той час воно називалося Березовкою Котячою.

У ХVІІІ ст. село належало на уряд вiйта чернігiвського магістрату. У рiзний час ним володіли вoйти Якимович, Отрохович, Болбаш, Шарий. У сер. ХVІІІ ст. в ньому налічувалося 19 козачих та 7 селянських дворів. Діяла церква в ім'я Різдва Богородиці.

Село Березівка (зараз - об'єднане з с. Рудка). За документами 1729-31 рр. на території Білоуської сотні не згадується, але вже в 1765-67 рр. значиться у складі сотні. В цей час у селі було 13 селянських дворів – володіння чернігівського П'ятницького монастиря. У 1781 р. в Березівці жила в будинку з 5-ма покoями вдова білоуського сотника Дзвонкевича Олена, посполитих чернігівського П'ятницького монастиря 15-21, посполитих сотничихи 6-6, була 1 бездворна хата.

Село Биховці (Биховець) з обох боків р. Білоус. Як і Березівка, згадується у складі сотні лише в 1765-67 рр. В цей час у селі було 5 козачих дворів, козаків виборних 3-3, підпомічників 2-3, підсусідків військового товариша Худолія 4-5, 4 бездворні хати.

Село Брусилів біля впадіння р. Снов у Десну. Вірогідно, засноване вихідцями з села Брусилів Київський після того, як воно було майже повністю знищене татарами у I пол. XVII ст. Налезало Адаму Григоровичу Киселю, українському магнату, з 1639 р. – чернігівському кастеляну, 1641 р. – київському воєводі. Після Визвольної війни Брусилів – володіння чернігівського полковника (1654-1657, 1661 – наказний) Івана Абрамовича та його нащадків.

У XVIII ст. в селі були володіння бунчукового товариша Василя Дуніна-Борковського, які утворилися з пожалувань гетьманами Мазепою та Скоропадським генеральному обозному Василю Касперовичу Дуніну-Борковському.

На обох річках були перевози. В селі – церква дерев'яна в ім'я архистратига Михаїла. В 1765-67 рр. налічувалося 70 козацьких дворів, 14 – селянських, приїжджий дім Борковських. Жителями села були сотенний хорунжий, два священики, церковник, козаків виборних 10-20, підпомічників 39-50, поштарських 2-2, посполитих бунчукового товариша Василя Дуніна-Борковського 15-22, при перевозі – посполитих чернігівського П'ятницького монастиря 2 хати, підсусідків хорунжого Росохи 1-1.

Село Високинь на р. Високині. Вірогідно, засноване у I пол. XVIII ст. У 1765-67 рр. в селі було 15 селянських дворів – володіння чернігівського полкового хорунжого Василя Комаровського.

Село Гучин (зараз – Ріпкинського району) по двох берегах р. Білоус. Село у складі Білоуської сотні згадується у 1729-31 рр. До цього було у складі полкової сотні. За розповідями старожилів, село засноване після вигнання поляків шляхтичем Станіславом Кохановським (Коханенком). Вперше згадується під 1658 роком. Цікавим є цей документ “... мечь отъ мене, Станислава Коханенка, сотника Черниговского, и от мене, Раины Станиславовой Коханенковой, малжонковъ, данной п.Карпу Мокрієвичу и п. малжонць его Аннь Станиславовнъ, а цорць нашой, на зречене маетности хутора Гучина зъ млиномъ и слободою въ посазь деткамъ обейчу на виховане леговане, въ староствъ Черниговскомъ лежачое, и южь оное маетности мы, малжонкове в вьчными часы зрекаемся и дьткам нашим въ посесію подаемъ”. Отже, село Гучин було подароване Коханенком своєму зятеві Карпу Мокрієвичу. За ним воно було закріплене указом гетьмана Ю. Хмельницького 1661р.

У XVIII ст. селом володіли нащадки К.Мокрієвича Олександр, Василь, Павло, Іван Мокрієвичі. У 1781 р.в селі жила дружина Івана Мокрієвича Ганна та її син Іван, які мали будинок на чотири покої; прапорщик Василь Мокрієвич, військовий канцелярист Іван Мокрієвич, у якого – будинок на чотири покої, син військового товариша, священник, церковник, посполитих 21-32.

У середині XVIII ст. в селі вже була церква в ім'я Святої Троїці.

Село Гущин на р. Білоус. На місці, де розташоване село, здавна селилися люди. На східній околиці села археологами відкрито курганный могильник X-XI ст., який нараховував 120 насипів. Серед поховань виділяється розмірами і інвентарем зрубна гробниця, в якій, крім людського скелета, було знайдено кістки коня та спорядження. Біля останків знайдено сокиру, спис, серп, ніж, брусок, кресало

і кремінь, дерев'яне відро, глиняний горщик, елементи костюма. Все це говорить про те, що тут було поховано знатного воїна, можливо, з дружини київського князя.

На західній околиці села знаходиться городище XI-XIII ст. з залишками рову і валу. У минулому Гуцинське городище було феодальним замком, одним з форпостів Чернігова на південному заході. У 1930-х роках поблизу городища знайдено скарб срібних прикрас.

Село засноване у II пол. XVII ст. Троїцьким монастирем на землях, куплених у козака Гуці. Офіційно закріплене за монастирем грамотою 1676 року. У 1765-67 рр. в ньому налічувалося 2 козацьких і 4 селянських двори, в 1781 р. – козаків-підпомічників 2-6, посполитих монастирських 4-5.

Село Жавинка (Жаввинка, Жолвинка) на одноіменній річці – притоці р. Білоус. Засноване, вірогідно, після вигнання поляків; володіння чернігівського Троїцького монастиря та бунчукового товариша Матвія Домонтовича. У 1678 р. царською грамотою віддане чернігівському соборному протопопу Петру Кричевському. Потім селом володів значковий козак Іван Синдаровський на підставі жалуваної грамоти, даної його батьку, чернігівському протопопу Миколі Синдаровському (1692 р.). У 1781 р. в селі вже багато володінь; налічується посполитих чернігівського Троїцького монастиря 7-7, протопопа чернігівського Левицького 4, капітана Петра Каневського 4-4, кафедрального чернігівського монастиря 1-1, удови бунчукового товариша Настасії Домонтовичевої 1-1.

Село Жукотки на р.Суша Рудка. Вперше село згадується під 1625 р. Після Визвольної війни було володінням шляхтича Костянтина Угровецького, у 1670-х роках – обозного Чернігівського полку, який помер без нащадків. Жалу-

ваною грамотою царя 1694 р. дісталася знатному товаришу Чернігівського полку Семену Ялинському, а після нього – його сину Якову та онуку. У дружини Угровецького купив ґрунти і підданих полковник Павло Полуботок.

У 1736 р. в селі було підданих Полуботка – 33 двори. Під у 1781 р. Жукотки належали вдові бунчукового товариша Семена Полуботка Настасії Полуботковій, в селі був її приїжджий дім на 5 покоїв. У 1784 р. побудовано дерев'яну Миколаївську церкву. В селі жило 4 священники, 2 церковники, козаків-підпомічників 3-6, посполитих Н. Полуботкової 70-90.

Село Киселівка на р.Свинка біля озера Обиток. На території Киселівки здавна селилися люди. Тут виявлено археологами 4 поселення 5 тис. до н.е. – XIII ст. Село засноване у I пол. XVII ст. володарем Брусилова Адамом Григоровичем Киселем (1580-1653). У 1730 р. – володіння війта Чернігівського магістрату Лопати. У середині XVIII ст. в селі було 18 козацьких дворів, були володіння чернігівського війта Лопати. У 1781 р. в селі виборних козаків 2-5, підпомічників 14-16.

Село Кошівка на р. Білоус, на шляху з Чернігова до Любеча. Вперше згадується в універсалі гетьмана Юрія Хмельницького на право володіння селом, виданому чернігівському П'ятницькому монастирю в 1660 р. У середині XVIII ст. в селі були володіння нащадків полкового судді Василя Івановича Томари. В 1749 р. декретом Генеральної військової канцелярії його удова Пелагея, уроджена Болдаківська, передала свої володіння чоловіку своєї онуки, чернігівському полковому хорунжому Комаровському Василю Івановичу, брату чернігівського архімандрита Іраклія Комаровського. Цікавим штрихом до історії родини судді Томари є згадка його дружини Пелагеї, що коли

Василь Іванович звільнився зі служби при дворі покійного гетьмана Івана Самойловича, він не мав нічого з пожитків, крім коня і декількох пар “суконь”.

У середині XVIII ст. в селі налічувалося 5 козацьких дворів, 9 селянських, були володіння чернігівського П'ятницького монастиря. У 1781 р. – козаків виборних 1-2, підпомічників 4-5, посполитих П'ятницького монастиря 12-15, посполитих нащадків судді Томари 4-5, 1 бездвірна хата. На греблі через р. Білоус був млин монастиря на 5 кіл і 3 комори.

Село Лопатин на р.Замглай, на шляху з Чернігова в Стародуб.

Засноване не пізніше I пол. XVII ст. Належало на ранг сотника білоуського. У сер. XVIII ст. старожили згадували, що селом володіли білоуські сотники Павло Товстоліс (був сотником з 1669 р.), Юрій Затиркевич, Андрій Товстоліс, Клим Стефанович.

У 1730 р. в селі було 8 дворів генерального обозного Якова Євстафійовича Лизогуба, 8 – сотника білоуського Клима Стефановича, а по його смерті – його удови. У 1781 р. в селі козаків виборних 1-4, підпомічників 3-3, посполитих на ранг сотника білоуського 7-7, 1 бездвірна хата. У лісі на березі Замглаю, де гребля і млин на 2 кола і 2 комори, приїжджий двір власника млина ротмістра Василя Лизогуба.

Село Малий Листвен (зараз – Ріпкинського району) на р.Білоус.

На території села виявлено два городища, а також поселення, які є залишками літописного міста Листвена, біля стін якого 1024 р. відбулася битва між київським князем Ярославом Мудрим і його братом Мстиславом. Поблизу села – курган часів Київської Русі (X-XI ст.).

Село Малий Листвен відоме з кінця XV ст. В “Реестре границ черниговских” (складений на поч. 1520-х років, але відображає ситуацію в регіоні до 1500 р. – часу фактичного переходу Чернігівщини до складу Російської держави) значиться “Листвен Малий, село владики брянського, хат 20 було”. 1730 р. старожили села згадували, що село було у володінні Станіслава Кохановського. Першу згадку про Кохановського, як наказного полковника, знаходимо під 1659 роком. Після Станіслава Кохановського його володіння перейшли до онука – Самійла Мокрієвича, знатного бунчукового товариша, у 1690 р. – полкового сотника. Після його смерті їх отримали дружина і сини Карпо та Василь Мокрієвичі. Потім їхні володіння купив генеральний обозний Яків Євстафійович Лизогуб і передав своїм нащадкам. У середині XVIII ст. в селі було 2 козацькі двори, селянські двори – володіння бунчукового товариша Григорія Лизогуба.

У 1781 р. селом володів князь Кейкуатов, одружений з дочкою бунчуковго товариша Якова Лизогуба. В цей час у селі жили священник церкви Різдва Богородиці, церковник, козаків виборних 2-3, посполитих князя 13-13, підсусідків військового товариша Соколовського 1-1. Був приїжджий будинок князя на 3 покої.

Село Мохнатин на р. Бичалці. Поблизу села виявлено поселення і кургани періоду Київської Русі (X-XIII ст.). Першу писемну згадку про Мохнатин було знайдено в універсалі гетьмана Юрія Хмельницького про пожалування села Мохнатин, Юр’івка та Рудка чернігівському П’ятницькому монастирю під 1660 роком.

У 1736 р. в Мохнатині налічувалося 33 козацькі сім’ї та 6-у Мохнатинській слобідці, в сер. XVIII ст. козацьких дворів – 11, селянських – 28. В селі володіння П’ятницького монастиря. Діяла Георгіївська церква.

В 1781 р. в Мохнатині був будинок на 3 покої військового товариша Петра Марковича, жив сотенний осавул, два священики, два церковники, козаків виборних 4-2, підпомічників 7-12, посполитих П'ятницького монастиря 36-61, посполитих Чернігівського кафедрального собору 3-3, посполитих удови сотника білоуського Дзвонкевича 9-9, підсудків бездворних –2.

Село Ольсохівка (Ольсох, Ольсовка) на р. Білоус. Засноване на поч. XVIII ст. на куплених ґрунтах значковим товаришем Чернігівського полку Пантелеймоном Мокрієвичем. У 1765-67 рр. селом володів підсудок земський Василь Силич, в 1781 р. – жило 9-10 посполитих Силича .

Село Пиживка на р. Білоус, поряд з с. Рогоща. Перша згадка про село відноситься до 1675 р. У сер. XVIII ст. в селі було козацьких дворів 2 і селянських – 2. Володіння П'ятницького монастиря.

У 1781 р. у Пиживці був приїжджий двір Єлецького монастиря. Жило виборних козаків 2-4, посполитих монастиря – 4-4.

Село Рижики на р. Білоус. Засноване не пізніше II чв. XVII ст. Належало чернігівському П'ятницькому монастирю за указом гетьмана Юрія Хмельницького 1660 р. У 1667 р. указом царя Олексія Михайловича підтверджено цю власність і віддано млин на 1 коло, що був у селі, та млин на 1 коло за селом Рижики на р. Білоус.

Універсалом гетьмана Івана Самойловича за 1673 р. млин на р. Білоус під селом Рижики було дозволено ставити дочці Івана Домонтовича, судді військового генерально-го. У 1781 р. у селі було посполитих чернігівського П'ятницького монастиря 3-4, посполитих любецького Антонієвського монастиря 2-2, синів хорунжого Івана Андрійовича

Товстоліса (у 1725 р. – білоуський сотник) 9-12, жило козаків виборних 3-5, підпомічників 22-28, підсусідків підсудка чернігівського Силича 1-1. Хорунжий полковий Іван Товстоліс мав у селі приїжджий двір.

Село Рогоща на р. Білоус. Поселення давнє, при поляках належало до Любеча, у 1587 р. належало княгині Агаті Котурницькій. Чернігівський вїйт Якимович у 1680 р. розповїдав про власників Рогощі, що ще перед вївною Хмельницького держав село Рогощу мїж селом Рижиками та селом Ямищами пан Оранський, підсудок земський чернігівський.

Під час вїйни село належало шляхтичу Семену Болдаківському, за сином якого, козаком полку Чернігівського Василем Болдаківським (у 1671 р. – наказний полковник, у 1673 р. – суддя полковий, до 1660 р. – сотник білоуський) село це було підтверджене універсалом Юрія Хмельницького 1660 р. В універсалї написано: "... ознаменуємь иж Василь Семеновичь Болдаковскїй козакъ полку черньговского показоваль намъ право полское 1587 году мьсяца марта 14 за рукою Миколая Лосятинского державци любецкого и другихъ руками виданное и грунта рогосские еще з за держави полскої разграничаючое помежь Събережь и Хмельницею по отцу его на грунта рогоскіе доставшоеся, просячи собъ на то нашего листу".

У травні 1659 р. село Рогощу польський король Ян Казимір грамотою віддав Федору Сулимі, але ця грамота вже не мала юридичної сили. За твердженням Федора Сулими село на поч. XVII ст. належало його батьку, Івану Сулимі, відомому розорителю Кодака, і називалося Городище. В акті короля село називається "Рогоща альбо Городище". Урочище "Сулимівщина" згадується під 1587 роком.

Рогоща лишилася у володінні Василя Болдаківського та його синів Андрія, канцеляриста Генеральної

військової канцелярії та значкового козака (ім'я невідоме). Оскільки сини Василя Болдаківського не згадуються серед козацької старшини, можливо, вони загинули або померли. З онукою В. Болдаківського Пелагеею одружився дворянин гетьмана Івана Самойловича Василь Томара, після смерті якого Пелагея віддала свої володіння чоловіку своєї онуки, чернігівському полковому хорунжому Василю Івановичу Комаровському (після 1763 р. – бунчуковий товариш). У середині XVIII ст. все село, крім 1-го козацького двору, належало йому. В цей час у селі діяла дерев'яна церква Успіння Богородиці. У 1781 р. в селі був будинок Василя Комаровського на дев'ять покоїв, в якому жив господар з родиною. Жили 1 церковник, козаків – підпомічників 2-2, посполитих Комаровського 18-20, бездвірних –3.

Село Рудка на р.Струга (притока р.Бичалки). Біля Рудки виявлено ряд поселень і курганів періоду Київської Русі (IX-XIII ст.) та поселення VI-IV ст. до н.е.

Засноване село не пізніше II чв. XVII ст. Вперше згадується в універсалі гетьмана Юрія Хмельницького 1660 р. про пожалування сіл Мохнатина, Юр'ївки та Рудки чернігівському П'ятницькому монастирю.

У 1736 р. в селі Рудка з “деревнями” проживало 34 козацькі родини, у 1765-67 рр. – 11 козацьких родин і 28 селянських – підданих П'ятницького монастиря. В цей час (1759-64) тут збудовано дерев'яну Георгіївську церкву, існував приїжджий двір монастиря. Проживали священик, два церковники, козаків виборних 3-3, підпомічників 8-11, посполитих монастиря 38-49.

Село Рябці на р. Жабка. Засноване, вірогідно, близько сер. XVII ст. Після закінчення війни Хмельницького в селі жили тільки козаки. Пізніше білоуський сотник Андрій Романович Товстоліс (сотн. в 1694, 1732 рр.) скупив частину

козацьких земель, які передав своїм нащадкам. Один з них - полковий хорунжий Іван Товстоліс жив у Рябцях. У 1781 р. в селі був приїжджий двір на 4 хати судді полкового Івана Товстоліса (у книзі В.Кривошеї “Українська козацька старшина” серед суддів не згадується). Жили отаман сотенний, козаків виборних 2-5, підпомічників 4-11, підсусідків Товстоліса 1-2.

Село Свин (Свинь) на р. Мала Домаха біля озера Домаха.

Належало на уряд войта Чернігівського магістрату. Першим войтом, який володів селом, був Степан Отрохович. Село було віддане йому у 1661 р. Можна припустити, що село засноване не пізніше сер. XVII ст. Згодом селом володіли війти Якимович, Болбаш, Никифор Шарий, Федір Лопата. У середині XVIII ст. в селі було 13 козацьких та 13 селянських дворів, у 1781 р. – козаків виборних 1-3, підпомічників 10-20, посполитих на уряд войта 12-18, підсусідків військового товариша Михайла Доморки 1-1.

Село Слобідка на р. Суха Рудка. У 1765-67 рр. – володіння П'ятницького монастиря. В селі в цей час було 2 козацькі двори і 30 – селянських.

Село Старий Білоус на р. Білоус. Відоме з літопису під 1148 р. як Боловось. Під назвою Старий Білоус згадується в акті 1648 р., яким “Анастасія Ярославна, по першому браку Ігната Савинкова, а по второму супруга Самуїла Мощезинского, продала мельницю в Ст.Белоусе, называемую Демидовскою”. Гетьманськими універсалами 1661, 1672 рр. село затверджене за чернігівським Іллінським монастирем, як давня власність його. З 1701 р., крім монастиря, частиною села володів Іван Силич, частиною – чернігівський бурмистер.

У сер. XVIII ст. в Старому Білоусі було 8 козацьких дворів. Селянські двори належали Троїцькому монастирю, бунчуковому товаришу Василю Лизогубу, що купив землі у вїта Степана Отроховича, якому були дані грамотою 1690 р. Були тут і володіння військового товариша Антона Силича, які дісталися йому від Аникія Силича, полковника чернігівського (1657-1663).

У 1791 р. в Старому Білоусі жив бунчуковий товариш Антон Силич у будинку на 6 покоїв, священник (була Свято-Духівська церква), церковник, козаків виборних 2-3, підпомічників 3-5, посполитих Троїцького монастиря 11-12, посполитих бунчукового товариша Силича 10-10, посполитих надвірного радника Селецького 6-6, підсусідків різночинських 4-8. У 1790 р. в селі жили 381 чоловік та 372 жінки.

Село Суличівка на р. Глинянці. При поляках село перебувало у власності Яциничів, потім взяте у посаг ловчим новгород-сіверським Борисом Грязним. Універсалом 1657 р. гетьман Богдан Хмельницький затвердив Суличівку за удовою Грязного Катериною Борисівною Грязною, яка передала її дочці Марині при її одруженні з Костянтином Мазапетом. У них Суличівку відібрав чернігівський полковник Василь Андрійович Дунін-Борковський і віддав Павлу Товстолісу. Після смерті Товстоліса у 1682 р. село повернуте нащадку Яциничів, після смерті якого у 1696 р. полковником Яковом Лизогубом віддане зятю Яцинича, генеральному хорунжому Прокопу Семеновичу Якубенку. У 1709 р. гетьман Іван Скоропадський забрав володіння у вдови Якубенка і віддав своєму брату Павлу, але потім повернув.

У середині XVIII ст. село належало Василю Добронизькому. В цей час у селі було 6 козацьких дворів, 13 бездворних хат, селян - 79 чоловік і 85 жінок.

Село Сядричі (зараз Деснянка) неподалік р.Титова Річка. Тут здавна селилися люди. Археологи відкрили у 1976 р. поселення XI-XIII ст. на північно-східній околиці села, розрізане залізничною лінією Чернігів-Гомель на східну і західну частини. У північно-західній частині поселення відкрито 14 будівель і 10 господарських ям. Три будівлі мали виробничий характер. Тут виявлено металеві шлаки, крицю, сліди залізоплавильних горнів, ковальські зубила, пробійники, точильні бруски. Багато знайдено речового матеріалу.

Село засноване не пізніше I пол. XVII ст. Після вигнання поляків знаходилося в ранговому володінні білоуських сотників Павла Товстоліса, Юрія Затиркевича, Андрія Товстоліса, від яких було відібране полковником чернігівським Яковом Лизогубом і було у його володінні до 1701 р. Цього року Сядричі були віддані гетьманом Мазепою Василю Івановичу Томарі, сотнику вибельському (у 1715-1726 рр. – суддя полковий). У 1749 р. удова Томари Пелагея (у дівочтві – Болдаківська) передала володіння в Сядричах чоловікові своєї онуки Катерини, чернігівському полковому хорунжому Василю Комаровському.

У 1781 р. в селі жило: козаків виборних 6-16, підпомічників 14-22, посполитих Комаровських 14-19, володіння полкового обозного Тризни 2-3, монастиря Єлецького 1-1, підсусідків 2-2.

Село Терехівка на р.Свинці. Біля села виявлено поселення епохи бронзи, ранньозалізного віку (2 тис. до н.е. – VI-III ст. до н.е.) та періоду Київської Русі (XI-XIII ст.).

Терехівка заснована не пізніше I пол. XVII ст., вірогідно, Адамом Киселем. Після Визвольної війни село було віддане на ранг білоуських сотників. Ним володіли сотники Павло Товстоліс, Юрій Затиркевич, Андрій Стахович, а та-

кож значковий козак Ісайя. Після Ісайї селом володів чернігівський полковник Яків Лизогуб, який віддав свої володіння Івану Силичу, чернігівському городовому отаману.

У середині XVIII ст. в селі налічувалося 17 козацьких дворів і 4 селянські. Селянські належали Силичам, якими були поселені на скуплених козацьких землях. В цей час ними володів військовий товариш Антон Силич.

У 1781 р. як власник посполитих у кількості 5-5 вказується Антон Савич (можливо помилка). В цей час у селі жили сотенний хорунжий, козаків виборних 3-5, підпомічників 14-16, їх підсусідків бездворних 2 хати.

Село Товстоліси. Засноване не пізніше I пол. XVII ст. Було у володінні сотників Білоуської сотні Павла Товстоліса, Юрія Затиркевича, Андрія Стаховича. У кінці XVII ст. земельними угіддями заволодів протопоп чернігівський Микола Синдаровський, який передав їх своєму сину Івану, козаку значковому. Після смерті його землі перейшли до зятя, судді полкового Каневського – Оболонського Василя Васильовича (суддя у 1727-32 рр.). У середині XVIII ст. у Товстолісах було 15 козацьких дворів, в 1781 р. в селі жили осавул сотенний, син значкового товариша, козаків виборних 6-17, підпомічників 6-10, їхніх підсусідків 1-1, артилерійських служителів – 2 хати, підсусідків купця Єнки 3-5, підсусідків капітана чернігівського гарнізону Григорія Курилова 7-2, його приїжджий двір і в ньому підсусідків бездворних 2 хати.

Село Томарівка. Вірогідно, засноване на поч. XVIII ст. суддею полковим Василем Івановичем Томарою. У 1765-67 рр. в селі було 10 селянських дворів. З 1749 р. селом володів чернігівський полковий хорунжий Василь Комаровський.

Село Чернеча Слобода (з 1924 р. – Селянська Слобода). Володіння чернігівського П'ятницького монастиря. Засноване, вірогідно, у I пол. XVIII ст. В 1765-67 рр. у володінні монастиря було 3 селянські двори, у 1781 р. посполитих 37-47, посполитих удови бунчукового товариша Семена Полуботка Настасії 4-4, нащадків померлого значкового товариша Дмитра Красовського 5-5, підсусідків значкового товариша Сокоцького 1-1, виборних козаків 1-1.

Село Чорторійка на р. Свинці (зараз – Малинівка). Засноване не пізніше I пол. XVII ст. Після війни Хмельницького – володіння білоуських сотників Павла Товстоліса, Юрія Затиркевича, Андрія Стаховича, пізніше – чернігівського полковника Якова Лизогуба. Універсалом від 1710 р. гетьман Іван Скоропадський віддав село у володіння чернігівському городовому отаману Івану Силичу.

У 1765-67 рр. в селі налічувалося 15 козацьких дворів, у 1781 р. жили осавул сотенний, козаків виборних 3-3, підпомічників 10-12, їх підсусідків бездвірних 2 хати, артилерійських служителів 3-5, посполитих судді земського Василя Силича 12-12, осавула сотенного Силича 2-4, підсусідків канцеляриста полкового Григорія Малиновського 1-1.

Село Юріївка на р. Білоус. Засноване не пізніше I пол. XVII ст. Універсалом гетьмана Юрія Хмельницького 1660 року віддане у володіння чернігівському П'ятницькому монастирю.

Цікаві свідчення про одну з мешканок Юріївки Євдокію Сиропарівну, яка була заміжня за священником села Шибириківка Семеном Івановичем Молявкою. Отримавши у спадок від чоловіка двори в Масанах, вона у 1726 р. подарувала їх чернігівському кафедральному монасти-

рю, а сама стала черницею П'ятницького монастиря Єлизаветою, у 1744-46 рр. – намісницею монастиря.

У 1736 р. в селі налічувалося 28 козацьких дворів, у 1765-67 рр. – 23 козацькі двори і 18 – селянських, підданих П'ятницького монастиря. У 1781 р. – діяла церква в ім'я Воскресіння Христового, жили священник та два церковники, удова військового товариша, удова отамана сотенного, відставний прапорщик, козаків виборних 5-11, підпомічників 23-28, посполитих П'ятницького монастиря 16-19, судді земського Силича 2-4. На річці Білоус була гребля і млин на 4 кола з 2-ма коморами Любецького Антоніївського монастиря.

Село Ямище – по обох берегах р. Білоус. Засноване не пізніше I пол. XVII ст. Царською грамотою 1661 р. село разом з Сибережжю і Слобідкою Роїською на основі універсалів гетьманів Богдана та Юрія Хмельницьких було віддане канцеляристу Карпу Івановичу Мокрієвичу (у 1688-1690 рр. – суддя полковий). На початку XVIII ст. село перейшло до Василя Івановича Томари (у 1715-1726 рр. – суддя полковий). У 1749 р. дружиною Томари Пелагеєю (у дівоцтві – Болдаківською) Ямище передане чоловікові її онуки, чернігівському хорунжому Василю Комаровському. У 1765-67 рр. у селі було 19 дворів посполитих Комаровського, 1781 р. їх налічувалося 25-31. На річці була гребля і млин на 2 кола з 2-ма коморами.

Село Янівка на р. Білоус. Засноване не пізніше I пол. XVII ст. Перша згадка про село – у поземельних актах гетьмана Юрія Хмельницького під 1659 р., володіння чернігівського П'ятницького монастиря. У 1765-67 рр. в селі 1 козацький та 3 селянські двори, у 1781 р. налічувалося виборних козаків 1-3, підданих монастиря – 33. Після закриття П'ятницького монастиря у 1786 р. село перейшло до казни,

а у 1797 р. було пожалуване імператором Павлом Григорію Петровичу Милорадовичу. У ньому в цей час було 44 селян.

Село Яцова (Яцов, Яцев, тепер Новоселівка). Засноване не пізніше I пол. XVII ст. Після вигнання поляків село належало на ранг чернігвським полковникам, першим з яких був Іван Абрамович (1654-1657, 1661 – наказний). У 1765-67 рр. у селі налічувалося 14 козацьких дворів, у 1781 р. жило козаків виборних 1-1, підпомічників 12-16, посполитих Михайла Дуніна-Борковського 15-16, підсусідок міщанина Бардарима 1-1.

Протягом II пол. XVII-XVIII століть козацькою старшиною та можновладцями вздовж річок, особливо р. Білоус, було поставлено багато млинів, при яких працювали і жили посполиті власників. Таким чином, утворилися маленькі хутори. Переважна більшість їх були або об'єднані з більшими селами, або переселені в 1930-ті роки.

Подається список хуторів на території Білоуської сотні за “Обозрением румянцевской описи Малороссии” О.Лазаревського, (Ч., 1866 р.) Опис проводився з 1765 до 1767 р.

Протопопівка – хутір, поселений на куплених землях протопопом Миколою Синдаровським на поч. XVIII ст. Після його смерті – власність сина Івана, значкового козака, а потім – зятя, полкового судді Василя Каневського, кошового обозного Андрія Тризни, вибельського сотника Петра Андрійовича Тризни. Хутір на відстані ½ версти від с. Рогоща на р. Білоус, на якій гребля з двома коморами, на 3 кола. Посполитих 4-4.

Костин хутір судді земського Василя Силича на р. Білоус за 2 версти вгору по річці від с. Кошівки – млинів 2 на 4 кола. Посполитих 1-1.

Остріївський хутір судді полкового Івана Товстоліса на р. Білоус за 1 версту від с. Кошівки, при греблі, на якій 2 комори на 3 кола. Посполитих 1-1.

Богданівка – хутір міщанина чернігівського Дем'яна Гриба, у лісі над р. Білоус поряд із с. Євтуховським Білоусом. У ньому 1 двір, 1 хата.

Кожуховський – хутір бурмиистра магістрату Чернігівського, над р. Білоусом, у ньому 1 двір, 1 хата.

Погорільський – хутір магістрату Чернігівського, поряд з х. Кожуховським. На річці Білоус – магістратська гребля на 2 комори і 3 кола. В хуторі підданих магістратських 5-5, підсусідків підкоморія Борковського 1-1, священика Малярєвського 1-1.

Хутір бунчукового товариша Матвія Домонтовича при греблі на р. Білоус за 1 версту від с. Н-Білоуса. з двома коморами на 2 кола, (одне коло – нащадків Василя Томари). На хуторі посполитих 1-1.

Подусівка – хутір чернігівського купця Григорія Єнки, за 3 версти від Євтухового Білоуса, під селом Старий Білоус, при млині Романівському Троїцького монастиря на р. Білоус. У хуторі підсусідків 3-3, підданих монастиря 2-2, 3 хати.

Чирвовка – хутір удови сотника Леонтія Бакуринського, на річці Свинка, гребля з 2-ма коморами на 3 кола. Посполитих 1-1.

Ращевка – хутір удови сотника Василя Дзвонкевича Олени, на річці Свинка, гребля з 2-ма коморами на 3 кола. Підсусідків 1-1.

Хутір на острові на р. Десні за ½ версти від Яцева. Належав підкоморію Михайлові Дуніну-Борковському. Посполитих 1-1.

Неданиця – хутір Василя Борковського на р. Десна за 1 версту від Брусилова. Посполитих 1-1.

Селиський – хутір Василя Борковського на р. Десна за 1 версту від Брусилова. Посполитих 1-1.

Хутір при греблі Пłosкинній, на дорозі з Чернігова у Глухів, за 5 верст від Брусилова. На річці Замглай гребля з 2-ма коморами на 2 кола. Посполитих Василя Борковського 2-2.

Плоский – хутір Василя Борковського, за 1 версту від Бобровиці. 1 двір, 1 хата.

Кошелівка – хутір Троїцького монастиря, на дорозі з Чернігова до Києва. Посполитих 1-1.

Село Новий Білоус у ХІХ ст.

1764 року в Україні було скасовано гетьманство, 1781-го – адміністративно-полковий устрій і утворено (1782 р.) Чернігівське і Новгород-Сіверське намісництва. У 1783 році – юридично оформлено кріпацтво, а у 1785 році українська козацька старшина зрівняна у правах з дворянами. Для багатьох родин козацької старшини настали три-

вожні часи пошуку дворянства, бо не всім їм давався цей титул беззастережно. Так було і в Новому Білоусі. Наприклад, багато зусиль для отримання дворянського достоїнства доклали Скутар-Скварські.

Прості люди, піддані і підсусідки, які користувалися землею пана і за це відбували панщину, були закріпачені і втратили волю. Багато козаків також потрапили у неволю. У метричній книзі Свято-Троїцької церкви з'явилися записи, у яких вказувалося ім'я пана, якому належала людина. І це були не тільки селяни. Книга рясніє записами про народження дітей “от козака коллежского регистратора Григория Красовского”, “от крестянина” або “от козака господина штабс-капитана Якова Борковского”. У останнього в Новому Білоусі і в с.Яцеве налічувалося 393 ревізькі душі, у його батька Івана Михайловича в Білоусі – 63 душі.

Після реформи 1861 року селяни, які змогли викупити виділену їм землю, стали селянами-власниками, які не змогли – тимчасово зобов'язаними працювати на пана. Нелегким було їхнє життя. Кожного року в селі помирало майже 50 чоловік, але народжувалося більше, сім'ї були багатодітними. Село розросталося. У 1866 році в ньому було 126 дворів, жило 408 чоловіків і 385 жінок. 1878 року село вразила страшна пошесть – дифтерит. Серед 48-ми померлих людей було 38 дітей.

У 1897 році в Новому Білоусі зафіксовано 170 дворів, 945 мешканців, земську школу, яка, за спогадами Михайла Мироновича Єрмоленка, знаходилася в будинку, в якому зараз сільський клуб. У селян землі було мало – 2860 десятин і багато з них наймали її у сусідів з четвертого і п'ятого снопа, засіваючи своїм насінням.

В цей час в селі найзатнішими панами були Микола Григорович Красовський та його син Василь. Вірогідно, останній став батьком чотирьох позашлюбних синів, запи-

саних як Терещенки, по батькові – Михайловичі. Один з них, Георгій Михайлович, з дружиною Оленою Семенівною мав сина Олексія та дочку Марію (1900 р.н.), Дмитро Михайлович мав сина Олександра, Петро Михайлович – сина Володимира та дочку Устю, Никифор Михайлович з дружиною Ганною Федосівною – дочку Параску, синів Василя (1897 р.н.), Івана (1897 р.н.). Можливо, були і інші діти.

Відбувалися зміни у відносинах між панами та селянами, особливо заможними. Можна припустити, що саме такими були козаки Терещенки, які жили у Круглому. За одного з них, двадцятирічного козака Йосипа Васильовича Терещенка, навіть вийшла заміж дворянка з Нового Білоуса, двадцятирічна Анастасія Митрофанівна Скугар-Скварська.

Судячи з багатьох фактів, Митрофан Іванович Скугар-Скварський, маючи 5-х дочок та 3-х синів (а може й більше), не надто переймався своїм дворянством, а думав, як їх припутити.

Так, у 1899 р. Петро Митрофанович Скугар-Скварський одружився з позашлюбною Ксенією Строгою і у них були дочка Катерина (1900 р.н.) та син Петро (1902 р.н.). Параска Митрофанівка (21-річна) у 1891 р. вийшла заміж за козака Василя Степановича Дідовця, 22-х років, який, вірогідно, невдовзі помер. Бо вже у 1893 р. Параска Дідовець (вже козачка, бо вийшовши за козака, втратила дворянство) вийшла за селянина Степана Петровича Склярєнка (в іншому варіанті – Шклярєнка). У них були діти Іван (1894 р.н.), Марія (1896 р.н.), Олександр (1902 р.н.), хрещеними батьками яких були представники родини дворян Скугар-Скварських. Можливо, їхніми синами були Павло та Володимир Шклярєнки, але в метричних книгах запису про народження не знайдено. Параска Митрофанівна Шклярєнко згадується востаннє у 1898 р. як селянка –

власниця. 1904 р. селянин Чернечої Слободи Павло Карпович Барабаш (чи Болобон) одружився з Тетяною Митрофанівною Скураг-Скварською. Брат Тетяни Іван Митрофанович одружився з ново-білоуською козачкою Євгенією Павлівною Мельниченко (у 1893 р.).

Сільські дворяни Красовські, Скугар-Скварські, Микола Іванович та Ольга Львівна Савичі, Борковські часто були хрещеними батьками козацьких та селянських дітей, свідками на весіллях.

За переписом 1917 р. в Новому Білоусі налічувалося 165 дворів, проживало 925 мешканців.

Родовід мешканців села Новий Білоус дворян Красовських

І. Михайло Йосипович, сотник Чернігівського полку (близько 1700 р.), полковий осавул (1710-1716 рр.), сотник Білоуської сотні (бл.1722 р.). Дружина – дочка полкового обозного Марина Миколаївна Грембецька	Модзалевский В. Малороссийский родословник.-К., 1910.-Т.2.-С.566; Кривошея В. Українська козацька старшина.-К., 1997.-Ч.1.-С.97.
1. Тимофій Михайлович, жив на Сумщині. Згад. у 1725 р. Син 1.	Модзалевский В. Вказ.праця.-С.567.
2. Іван Михайлович, лебединський сотник. Згад. у 1767 р. Син 1.	Там само.
3. Яків Михайлович, бунчуковий товариш Чернігівського полку (?-1782). У службі з 1739 р. Жив у с.Роїще. Дружина – Марія Іванівна Молявко. Син 1.	Там само.-С.568.
4. Павло Михайлович (?-1757), значковий товариш Чернігівського полку. У 1730 р. мав володіння у с.Новому Білоусі. Дружина Анастасія жила у селі, згад. у 1780 р. як жива. Син 1.	Там само. –С.567.
5. Дмитро Михайлович (?-1771), значковий товариш Чернігівського полку. У службі з 1739 р. Мав володіння у Новому Білоусі. Син 1.	Там само; Милорадович Г. Родословная книга Черниговского дворянства. СПб, 1901.-Ч.1.-С.51.
6. Осип Дмитрович. Згад. у 1771 р.,	Модзалевский В. Вказ. праця.-С.571.

бездітний. Син 5.	
7. Іван Дмитрович (?-1770), городницький (городнянський) сотник. Старший син 5. Дружина Агрипина (?-1811) жила у Новому Білоусі.	Модзалевский В. Вказ. праця.-С.570; Кривошея В. Вказ.праця.-С.97; Метрическая книга из церкви с.Новый Белоус 1793-1817 г. –III раздел. 1811г.-ЧОІМ, інв.№ Ал-374.
8. Григорій Дмитрович (1769-?), коморник (1797), колезький реєстратор (1800 р.), колезький секретар (1834 р.) Син 5. Дружина Марія – з с.Олишівки. Жили в Новому Білоусі.	Модзалевський В. Вказ.праця.-С.571.
9. Василь Дмитрович (1751-1753-?), сотенний отаман, значковий товариш, бунчуковий товариш Чернігівського полку, останній сотник Білоуської сотні (1773-1782), з 1787 р. – прем'єр-майор. Мав у Новому Білоусі значні земельні володіння і кріпосних селян. Син 5.	Модзалевский В. Вказ. праця.-С.570; Кривошея В. Вказ.праця.-С.97.
10. Мавра Григорівна. (1813-?). Дочка 8.	Метрическая книга из церкви с.Новый Белоус 1793-1817 г. –I раздел, 1813г.
11. Марія Григорівна (1814-?). Дочка 8.	Там само.-1814 р.
12. Софія Григорівна (1815-?). Дочка 8.	Там само.-1815 р.
13. Микола Григорович (1821-1898), губернський секретар, колезький секретар. Син 8. Дружина – Єлизавета Іванівна Книговська, 1823 р.н.	Там само. 1800-1816 рр.; Модзалевский В.Вказ.праця.-С.578.
14. Дмитро Григорович (1823-1898). Син 8. Похований на церковному цвинтарі.	Там само; Метрическая книга Ново-Белоусской Свято-Троицкой церкви. ДАЧО.-Ф.-679., оп.10, спр.999.
15. Гаврила Іванович. Згад у 1807-1817 рр., земський писар. Син 7 (?). Дружина Олена (до 1811 р.), 2-га – Ганна Петрівна.	Метрическая книга из церкви с.Новый Белоус 1793-1817 г. –I-III разделы. 1807-1817 гг.; Модзалевский В. Вказ.праця.-С.577.
16. Іван-Богдан Васильович, нар. у 1787 р. в с.Новий Білоус, губернський секретар, колезький секретар. Жив у с.Новий Білоус, Жукотки, Жоведь. Син 9.	Модзалевский В. Вказ.праця.-С.577.
17. Іван Васильович (1787-?), колезький реєстратор, губернський	Милорадович Г. Вказ.праця.-С.51; Метрическая книга из церкви с.Новый

секретар, колезький секретар. Син 9. Дружина Олена, 2-га – Єлизавета Олексіївна. Мали доньок Ксеню (1809 р.), Катерину (1810р.), Федосію (1812 р.)	Белоус 1793-1817 г. – I-III раздели, 1807, 1809, 1810, 1812 г.
18. Марія Василівна. Згад. У 1800 р. Дочка 9.	Там само. 1800 г.
19. Сергій Васильович (1800-?). Син 9.	Там само.
20. Георгій (Єгор) Гаврилович (1804-?), колезький секретар, титулярний радник. Син 15. Жив у Новому Білоусі, живий у 1850 р. Дружина – Марія Миколаївна Молявко.	Модзалевский В. Вказ.праця.-С.581; Метрическая книга из церкви с.Новый Белоус 1793-1817 г. –I раздел, 1800, 1804, 1809 г. ЧОИМ, інв. № Ал-374.
21. Лука Гаврилович (1800-?). Син 15.	Там само.
22. Федір Гаврилович (1809-?). Син 15.	Там само.
23. Іларіон Миколайович (1846-?). Син 13.	Модзалевский В. Вказ.праця.-С.581.
24. Олексій Миколайович (1848-?), син 13. Живий у 1877 р.	Там само.-С.583.
25. Микола Миколайович (1858-до 1901). Син 13.	Там само.
26. Олександр Миколайович (1860-?), колезький реєстратор. Син 13.	Там само.
27. Сергій Миколайович (1863-?). Син 13.	Там само.
28. Єлизавета Миколаївна (1865-?). Дочка 13.	Там само.
29. Григорій Миколайович (1850-?), губернський секретар. Син 13. Дружина – дворянка с.Старий Білоус Неоніла Григорівна Березовська, вінчалася у 1877 р. (жива у 1890 р.).	Там само. Метрическая книга Старо-Белоусской Свято-Духовской церкви.ДАЧО.- Ф.679,оп.10, спр.301,арк.132.
30. Василь Григорович. Син 29.	Метрическая книга Ново-Белоусской Свято-Троицкой церкви.ДАЧО.- Ф.679,оп.10, спр.536,арк.265.
31. Петро Васильович. Син 29.	Там само.
32. Ніна Василівна. Дочка 29.	Там само.
33. Іван Георгійович (Єгорович) (1822-1892). Син 20.	Там само.Ф.969,оп.10,спр.969, арк.53; Модзалевский В. Вказ.праця.-С.583.
34. Михайло Георгійович (Єгорович), народ. у 1837 р. у Новому Білоусі. Син 20.	Там само.
35. Анна Георгіївна (Єгоровна), народ.	Там само.

у 1835 р. у Новому Білоусі. Дочка 20.	
36. Олександр Георгійович (Єгорович), народ. у 1833 р. у Новому Білоусі. Син 20.	Там само.
37. Петро Георгійович (Єгорович), народ. у 1844 р. у Новому Білоусі. Син 20.	Там само.
38. Надія Георгіївна (Єгорівна), народ. у 1841 р. у Новому Білоусі. Дочка 20.	Там само.
39. Єлизавета Георгіївна (Єгорівна), народ. у 1842 р. у Новому Білоусі. Дочка 20.	Там само.
40. Семен Красовський, житель с.Новий Білоус, родинні зв'язки не встановлені.	Метрическая книга из церкви с.Новый Белоус 1793-1817 г. –I раздел, 1800 г. ЧОИМ, інв. № Ал-374.
41. Олена Семенівна, дочка 40.	Там само.

Родовід мешканців села Новий Білоус дворян Скугар-Скварських

1. 1. Мартин, сотенний хорунжий Білоуської сотні (1751-1811)	Метрическая книга из церкви с.Новый Белоус 1793-1817 гг. III раздел 1811 г. ЧОИМ. Ал-374
2. 1. Гаврило Мартинович, губернський секретар (1804 р.), титулярний радник. Син І.	Метрическая книга... 1804 р.; Милорадович Г. Родословная книга Черниговского дворянства,-СПб., 1901.- Т.1,ч.1-С.84.
3. 2. Йосип Мартинович, у 1798 р. служив у Чернігівському земському суді, у 1810 р. – колезький реєстратор. Син І. Дружина – Марія.	Аттестат господину Иосифу Мартыновичу сыну Скугар-Скварскому. ДАЧО. Ф.-133., оп.4, спр.177,арк.1.
4. 3. Кирило Гаврилович (1806-?), титулярний радник. Син І.	Метрическая книга... 1800 г. Милорадович Г. Родословная книга...- С.84.
5. 4. Павло Гаврилович (1810-?).Син І.	Метрическая книга... I раздел, 1810 г.
6. 5. Іван Гаврилович (1809-?) Син І.	Метрическая книга...1809 г.
7. 6. Іван Гаврилович (1825-?), губернський секретар. Син І.	ДАЧО. Ф.676, оп.10, спр.307, арк.405; Милорадович Г. Родословная книга...- С.84.
8. 7. Олександр Гаврилович (1827-?). 9. Син І.	Милорадович Г. Родословная книга...- С.84.
10. 8. Костянтин Гаврилович (1835-?).Син І.	Там само.

11. 9. Микола Гаврилович (1837-?). Син І.	Там само.
12. 10. Михайло Йосипович, колезький асесор. (Згад. у 1881 р.).Син 2.	ДАЧО.Ф.679,оп.10,спр.326.
13. 11. Семен Йосипович (1817-?), губернський секретар. Син 2.	ДАЧО.-Ф.133,оп.4, спр.177, арк.1.
14. 12. Єлисей Йосипович, губернський секретар (Згад. у 1879 р.).Син 2.	ДАЧО.Ф.-679,оп.10,спр.314,арк.380.
15. 13. Костянтин Кирилович (?-1893), губернський секретар, син 3. Згад. у 1875-1886 рр.	ДАЧО. Ф-679,оп.10,спр.289, арк.171,-спр.513,арк.490; спр.973,арк.266.
16. 14. Митрофан Іванович (?-1892). 17. Син 6. Згад. у 1877-1892 рр. Дружина – Єлизавета Семенівна (Іванівна).	Там само. Спр.962,арк.62; спр.307,арк.393; спр.301,арк.327.
18. 15. Ольга Іванівна. Дочка 6. (?-1879).	Там само.Спр.314,арк.396.
19. 16. Пилип Михайлович. Син 10. (Згад. у 1882 р.)	Там само. Спр.331, арк.392.
20. 17. Василь Семенович (1864-?), колезький реєстратор. Син 11. Згад. у 1877-1892 рр. Дружина – Анастасія Павлівна (?-1883). 2-га дружина – Устина Іванівна.	Там само. Спр.301, арк.337, спр.990, арк.287, спр.1021.
21. 18. Варвара Семенівна, дочка 11. Згад. у 1885 р. За унтер-офіцером Чернишовим з м.Чернігова.	Там само. Спр.508, арк.176.
22. 19. Марія Семенівна. Дочка 11. Згад. у 1897 р.	Там само. Спр.994, арк.234.
23. 20. Уляна Семенівна. Дочка 11. (1890-?).	Там само. Спр.536, арк.251.
24. 21. Микита Єлисейович (1851-1880) Син 12. Помер від сухот. Дружина – Ганна (Анастасія) Павлівна.	Там само. Спр.317, арк.77; спр.289, арк.180.
25. 22. Євдокія Єлисеївна. Дочка 12. Згад. у 1877-1879 рр. За колезьким реєстратором Дмитром Рознятовським. Мала позашлюбну доньку Параскеву. У шлюбі – сина Сергія. 1883 р.н.	Там само. Спр. 301, арк.327; спр.314, арк.38; спр.335, арк.379.
26. 23. Василь Єлисейович. Син 12. Згад. у 1885 р.	Там само. Спр.508, арк.127.
27. 24. Агафія Митрофанівна. Дочка 14. (1879-1884 рр.).	Там само. Спр.314, арк.358.

28. 25. Василь Митрофанович. Син 14. (?-1884 р.).	Там само. Спр.314, арк.358.
29. 26. Анастасія Митрофанівна (1875-?). Дочка 14. За козаком ху-т.Круглого Йосипом Васильовичем Терещенком.	Там само. Спр.289, арк.171; спр.314, арк.358; спр.994, арк.246.
30. 27. Євдокія Митрофанівна (1885-?). Дочка 14.	Там само. Спр.508, арк.176.
31. 28. Олександр Митрофанович (1877-?). Син 14.	Там само. Спр.301, арк.327.
32. 29. 30. Ганна Митрофанівна (1877-?) Олександра Митрофанівна (1877-?). Двійнята. Доньки 14. Померли невдовзі після народження.	Там само. Спр.301, арк.346.
33. 31. Параскева Митрофанівна (1870-?), дочка 14. За козаком Васи-лем Степановичем Дідовцем, потім – за селянином Степаном Петрови-чем Столяренком (Шкляренком). З першим мала сина Івана, з другим – дочку Олександрю.	Там само. Спр.965, арк.13; спр.973, арк.259, спр.1023, арк.341.
34. 32. Трохим Микитович (1876-?). 35. Син 21.	Там само. Спр.294, арк.150.
36. 33. Тетяна Василівна (?-1884). 37. Дочка 17.	Там само. Спр.343, арк.275.
38. 34. Семен Васильович (1902-?). 39. Син 17.	Там само. Спр.1023.
40. 35. Уляна Василівна (1890-?). 41. Дочка 17.	Там само. Спр.536, арк.251.
42. 36. Митрофан Васильович, губе-рнський секретар. Син 17. 43. Згад. у 1879 р.	Там само. Спр.335, арк.379.
44. 37. Гаврило Васильович (1900-1901). 45. Син 17.	Там само. Спр.1012, арк.275, спр.1017.
46. 38. Михайло Васильович (1888-?). 47. Син 17.	Там само. Спр.526, арк.374.
48. 39. Петро Митрофанович (1872-?). 49. Син 36. Згад. у 1899-1900 рр. Дружина – незаконнонароджена Ксенія Строга.	Там само. Спр.1006, арк.463; спр.1012, арк.271.
50. 40. Катерина Петрівна (1900-?). 51. Дочка 39.	Там само. Спр.1012, арк.271.

52. 41. Іван Митрофанович. Син 36. Згад. у 1894 р. Дружина – козачка Євгенія Павлівна Мельниченко.	Там само. Спр.980, арк.392; спр.973, арк.257.
53. 42. Митрофан Іванович (1904-?). 54. Син 41.	Там само. Спр.1035, арк.286.
55. 43. Єфросинія Іванівна (1903-?). 56. Дочка 41.	Там само. Спр.1029, арк.243.
57. 44. Іван Матвійович, колезький реєстратор. Згад. у 1875-1888 рр. (Походження Матвія Скугар-Скварського не встановлене).	Там само. Спр.289, арк.160; спр.526, арк.385.
58. 45. Ганна Іванівна (1877-1881). Дочка 44.	Там само. Спр.326, арк.345.
59. 46. Василь Іванович (1875-1875). 60. Син 44.	
61. 47. Василь Іванович (1876-?). 62. Син 44.	Там само. Спр.294, арк.146; спр.1035, арк.286.
63. 48. Микола Іванович. Син 44. 64. Згад. у 1888 р.	Там само. Спр.520, арк.385.
65. 49. Євлампія Іванівна (?-1894). Дочка 44. За чернігівським канцеляристом Корясинським.	Там само. Спр.969, арк.52.
66. 50. Сгор (Георгій Скугар-Скварський. Згад. у 1890 р. Походження не встановлене.	Там само. Спр.536, арк.265.

Статистичні дані про села, які входили до складу Білоуської сотні, за 1924 р.

	Назва села, центр с/Ради	Кількість господарств	Кількість мешканців	Кількість культурно-освітніх закладів
1	Бобровиця, с/Рада, Бобровицька слобода	250 115	1219 500	67. 1 шк., 1 сільбуд., 1 бібл.
2	Березанка	78	411	68. 1 шк.
3	Брусилів, с/Рада	260	1446	69. 1 шк.
4	Березівка	69	328	70. -
5	Биховець-Ольсохівка (Ольхівка)	98	538	71. -

6	Високинь	72. Відсутнє		
7	Гучин, с/Рада	162	834	73. 1 шк., 1 лік-неп.
8	Гущин, с/Рада	56	247	74. -
9	Жавинка (Жолвинка)	109	609	75. 1 шк.
10	Жукотки. С/Рада	225	1043	76. -
11	Киселівка	117	550	77. 1 шк.
12	Кошівка	66	316	78. - Підпорядковане Рудківській с/Раді, Довжицького району
13	Лопатин	66	298	79. -
14	Малий Листвен, с/Рада	99	555	80. 1 шк.
15	Мохнатин, с/Рада	54	257	81. -
16	Новий Білоус, с/Рада	214	1010	82. 1 шк., 1 хата-чит., 1 лікнеп. Козлянський район
17	Пижівка	43	220	83.
18	Рижики	118	559	84.
19	Рогоща	25	128	85.
20	Рудка, с/Рада	186	1000	86.
21	Рябці	122	636	87.
22	Свинь	129	632	88.
23	Слобідка	288	1525	89.
24	Старий Білоус, с/Рада	188	867	90.
25	Суличівка, с/Рада	194	1059	91.
26	Сядричі	148	736	92. 1 шк. Підпорядковане Котівській с/Раді
27	Терехівка, с/Рада	105	534	93. 1 шк.
28	Товстоліси	104	540	94. 1 шк.
29	Томарівка	66	331	95. 1 шк.
30	Чернеча Слобода (Селянська Слобода), с/Рада	20	95	96. -
31	Чорторійка (Малинівка)	100	461	97. 1 шк, 1 ко-лбуд, 98. 1 хата-чит.
32	Юр'івка	135	680	99. 1 шк., 1 лікнеп.

				100.1 хага-чит.
33	Ямище	145	720	101.1 шк., 1 лікнеп
34	Янівка (приєднане до Рудки)	44	720	102. -
35	Яцов (Яцеве)	85	381	103. 1 шк.

Новітня історія села Новий Білоус.

У січні 1918 р., в ході революційних подій в селі було встановлено радянську владу. В ці часи в окрузі лютував бандитизм, який не оминув і Новий Білоус. В кінці 1917 року у своєму будинку невідомими бандитами був застрелений останній з панів Красовських, вірогідно, син губернського секретаря Григорія Миколайовича Красовського Василь Григорович. Як згадує М.М. Єрмоленко, з Чернігова приїхали два сини загиблого і поховали батька в саду біля будинку. Зараз не лишилося ні будинку, ні могили, ні саду. Тільки назва сільського кутка – Красовщина.

Можливо, від рук тих самих бандитів загинули збіднілі дворяни, нащадки білоуського сотника Дзвонкевича, Григорій Іванович та Михайло Григорович Дзвонкевичі, які жили на х. Погорільки. А разом з ними – сторож та куховарка.

Становище на селі було дуже складним. Характерною з цього приводу є кореспонденція до “Черниговской земской газеты”: “Україна тепер вільна і самостійна. Але в житті нашого села здобутки волі мало в чім виявляються... Село не почуває ні радості, ні щастя, завдяки матер’яльним обставинам: страшенна дорожнеча потрібних для життя предметів, а інколи відсутність деяких – все це стоїть на перешкоді до культурного розвитку сільського життя.

Тепер всі зайняті тим, аби як небудь своїм домашнім способом поновити матер’яльні недостатки: так, напри-

клад, недостачу сукон і інших матерій за для одержі почи-
нають заміняти своїм полотном, котре за допомогою приїз-
жих фарбовщиків фарбують у різні кольори, і тепер часто
в селах можна побачити таку картину: де небудь на майдані
розложений огонь, на котрому парує великий казан, а на
тину висять різного кольору полотна. Недостача гасу тя-
жко відбивається на селі: приходиться світити лоєм, олією,
щіпочками, але цей світ і дорогий, і мало корисний для
праці... Біднійше люди ходять у постолах, не маючи
спроможності купити чоботи у городі, а коштують вони
300 і більше карбованців... За день тепер більше не
заробить як 10 карбованців...”.

Громадянська війна позначилася в історії села боєм
радянських військ з денікінцями поблизу села восени 1919
року.

Після закінченні громадянської війни почалися
соціалістичні перетворення. У 1924 році було обрано
першу сільську Раду на чолі з М. Милицею, комітет
незаможних селян (голова – Данило Борисенко), у якому в
1925 р. налічувалося 30 чоловік. Ново-Білоуській сільській
Раді в цей час (1924 р.) були підпорядковані хутори Бог-
данівка, Ільговка, Кругле (Грузьке), Лінтяївка, Палії, Стро-
гівка. В селі налічувалося 214 господарств і 1010 ме-
шканців. В цьому ж році почала працювати єдина трудова
українська школа, лікнеп, хага-читальня. З 1932 року в селі
відкрито семирічну школу, першим директором якої був
Матвієвський Дмитро Данилович, історик. Його дружина
Олена Іванівна викладала українську мову і літературу.
Вони мали двох доньок, жили у приміщенні школи. До
помешкання директора був окремий вхід з вулиці. Для
приміщення школи був використаний будинок поміщика
Івана Яковича Борковського. До Ново-Білоуської семирі-
чної школи ходили діти з навколишніх сіл і хуторів. Так з
1949 до 1952 року, коли в школі навчалася я, до неї ходили

діти з Масанів, Кошівки, Деснянки. Директором був Д.Д.Матвієвський (Іл. 4).

Іл. 4. Група учителів та учнів випускного класу Ново-Білоуської 7-річної школи. У центрі 3-го ряду – перший директор школи Матвієвський Д.Д., друга зліва – його жружина Олена Іванівна, у 4-му ряду друга зліва – автор книги. 1952 р.

З 1931 року в селі працював фельдшерсько-акушерський пункт.

Рано в Новому Білоусі почалася колективізація сільського господарства. У 1920 році вся поміщицька земля була розділена між трудовим населенням. За звітом сільської Ради у 1925 р. в селі було 96 бідняцьких, 132 середняцькі та 32 – заможні двори. У 1928 році було створено ТСОЗ (товариство спільного обробітку землі), а в 1929-му – колгосп “Жовтнева перемога”. Проте колективізація проходила з великим спротивом селян. Хто не хотів іти в колгосп, той розкуркулювався, виселявся. Викликали в сільську Раду (в той час там керували Іван Довбиш та

Жила і Шило з Чернігова) і били людей, щоб ішли в колгосп. Пізніше Довбиша хтось застрелив, а Жилу і Шила засудили за “перегибы”. 27 вересня 1930 р. на порядку денному засідання сільської Ради стояло питання “Про виселення поміщиків”, які є на терені сільради”. Хто мався на увазі – невідомо, бо старожили села таких на той час не пам’ятають, а постановча частина щодо цього питання у вказаному документі відсутня. Але відомо, що були виселені Костянтин Терещенко, Дідовець Микита, Василь Гречка, Григорій Троян. Останні два в село не повернулися. Постраждали також Стефановські, Хом’яки, Дідовці, Сокоцькі, Палії. Як згадує Ольга Миколаївна Кот (зараз – Чеснокова), її родина також постраждала. У них забрали корову, багато полотна (бо мама її дуже добре пряла і ткала), розібрали і вивезли в Чернігів клуню.

Не оминув село і голод. Як згадує колишня колгоспниця активістка Оксана Іванівна Репа, менше голодували ті, хто раніше вступив до колгоспу. Всі інші пухли з голоду, а дехто помер. Це Милиця Іван, Пашкура Іван Петрович, Рудницький Яків Макарович, Шрамковський Сила. Шара Явдоха, Терещенко Марфа. Особливо страшною була доля Строгої Олександри Яківни, матері трьох дітей. Щоб врятувати дітей, вона вирвала на полі колоски пшениці і була засуджена на 7 років, будучи вагітною. У тюрмі вона померла, померли з голоду і її троє дітей.

Про розкуркулення та голодомор народ склав частівки, дві з яких я записала від О.І.Репи.

Стаїть Ленін на трибуні:

“Аткривайте, хлопци, клуні”.

Як угледієв адін куль,

Дак кричить: куркуль, куркуль”.

Жита, пшеницу аддай за граніцу,
Ячмієнь і авес аддай в МТС,

А каласкуов збіранне –
Калгоспнікам на пропітанне.

Щоб прив'язати селян до колгоспів, з 1933 року їм не давали права жити і працювати у містах без дозволу сільради. Міське населення отримало паспорти, а селяни ні. Такий стан речей існував аж до 60-х років, коли в селі отримали паспорти і молоді мешканці сіл масово почали виїздити до міст.

З 1936 року життя в селі почало налагоджуватись. За спогадами Оксани Іванівни в цей час і до початку війни головою колгоспу був Олійник Павло Олексійович, який жив у Петрушині, мав дев'ять дітей. Добрий господар і хороша людина, він підняв господарство, добре оплачував трудовні. У 1937 році сім'я О.І. Репи мала 1500 трудовнів,

Іл. 5

Група дівчат-орачів колгоспу “Жовтнева перемога”. Зліва-направо: (сидять) Свириденко (Рєпа) Оксана Іванівна, Максимович (Рєпа) Марія Василівна, Пашкур Марія Сергіївна, Борисенко (Шкляренко) Лідія Маркелівна, Дудка Марія Михайлівна; (стоять) Пєга Ольга Прокопівна, Герасименко Марія Василівна, Сорока (Богдан) Надія Василівна. 1937 р. то не знали, куди дівати хліб, картоплю, льон-тресту, мед (у колгоспі була пасіка), які отримали на трудовні.

Люди з охотою працювали. Так, група дівчат на оранці кіньми виконувала такі норми, що про них писали в газеті і була вміщена фотокартка, зроблена в селі фотокореспондентом газети (Іл.5).

Зростала і культурно-освітня діяльність у селі. Працювала семирічна школа, фельдшерсько-акушерський пункт (завідувачка – Желада Лідія Кіндратівна з Ніжинського району). При клубі був чудовий струнний оркестр і драматичний гурток. Один з найпопулярніших спектаклів, поставлених гуртківцями, був – “Назар Стодоля” (Іл. 6).

Іл. 6. Самодіяльні артисти Ново-Білоуського сільського клубу, які грали у спектаклі “Назар Стодоля”, в сценічних костюмах Чернігівського драматичного театру. Зліва-направо: (стоять) Борсук Михайло Іванович (спалений фашистами у 1943 р.), Милиця Костянтин Іванович (загинув на фронті), Желада Єлизавета Кіндратівна, Троян Василь Іванович; (сидять) Свириденко Оксана Іванівна, Троян Микола, Пашкур Марія Сергіївна.

Друга світова війна перервала цей короткий період більш-менш стабільного життя села. 215 жителів Новго Білоуса

пішли на фронт та в партизанські загони, а повернулося 123. Поки вони воювали, в селі гинули їхні батьки, дружини, діти. Серед навколишніх сіл у Новому Білоусі чи не найбільше лютували німці та їхні прислужники – старости і поліцаї. Ще й донині мешканці села клянуть старост Мозгового Василя Григоровича та Будаша Андрія, яких село судило після визволення від німців і присудило до смерті. Репресії почалися вже у 1941 р., одразу після окупації села, бо тут була залишена невелика підпільна група, яка тримала зв'язок з партизанами. Як згадує дочка керівника групи (перед війною – голови с/Ради) Данила Івановича Борисенка Лідія Данилівна Зайченко, яка багато років збирала свідчення про батька, до складу групи входили, крім батька, її зведений брат Михайло Іванович Борсук, Олексій Шарий та Феодосія Гребенюк. Їм була надана зброя, схована за фундаментом церкви, а на городі батько закопав гранати. Та підпільникам мало що вдалося зробити, мабуть, тільки підірвати міст на річці Білоус біля с.Кошівка під час наступу фашистів. Видали німцям Феню Гребенюк, а вона – інших членів групи. Данила Борисенка і Михайла Борсука забрали в чернігівську тюрму. Михайла згодом випустили за сприяння знайомого наглядача, а Данило Іванович пропав безвісті, вірогідно, розстріляний. Михайлові Борсуку також не довелося діждатися радісних днів визволення. У лютому 1943 року в село прибула каральна експедиція, яка вчинила люту розправу над безневинними людьми. Михайла спалили у його хаті, і на його могилі на колишньому подвір'ї стоїть зараз пам'ятник. Було розстріляно і спалено 53 мирних жителі села.

За час окупації тричі в селі проходив насильницький набір молоді на роботи в Німеччину. Нікому, кому виповнилося 17 літ, не вдалося уникнути цієї долі. 25 дівчат і хлопців працювали на фашистський рейх. За окупації у селі дозволено було відкрити церкву. Щоб було де

тим, хто залишився живим, поминати своїх загиблих та замучених близьких і молитися за здоров'я і життя вивезених до Німеччини дітей.

У вересні 1943 року фашисти відступали. В районі Нового Білоуса вів наступ 215 гвардійський стрілецький полк, 77-ої гвардійської стрілецької дивізії. 85 загиблих воїнів поховані у братських могилах у Білоусі.

Вже увійшли в село радянські розвідники, а на пагорбі по дорозі на Слободу, де ще недавно стояли вітряки, стояв німецький танк і розстрілював сільські хати. Багато жителів села лишилося без осель. Так пам'ятає виволонення Наталія Василівна Гречка (зараз Фурс), дочка репресованого радянською владою селянина, родина якої вже вдруге втратила житло.

Закінчилася війна, помалу поверталися додому вигнанці та вцілілі солдати, серед них – Герой Радянського Союзу Анатолій Григорович Свиридовський, який народився в с.Новий Білоус 19 серпня 1922 р. в родині колгоспників Григорія Яковича та Варвари Тихонівни (Іл. 7). В 1937 році він закінчив семирічну школу, в 1940-му – Старо-Білоуську середню школу. Після закінченні школи працював у військовій частині поблизу х. Забарівка, звідки був призваний в армію в рік нападу фашистів на СРСР.

**Іл. 7. Свиридовський Анатолій
Григорович, Герой Радянського
Союзу.**

Отож – пройшов усю війну, воював на Воронежському та Сталін-

градському фронті, а подвиг свій здійснив на рідній Україні при форсуванні Дніпра. Треба було знищити вогневі точки на протилежному березі і зробити це до початку форсування. Для розрахунку командира гармати 197-го гвардійського артилерійського полку 2-ої гвардійської стрілецької дивізії гвардії сержанта Анатолія Свиридовського було зроблено пліт, з якого вночі ін розстріляв дзот і дві гармати. А через декілька днів у бою знищив 5 фашистських танків. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 22 лютого 1944 р. Свиридовському А.Г. було присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Повенувшись додому, він працював у селі, в 1946 році одружився з сільською красунею Ганною Василівною Сокоцькою, яка також зазнала лиха у фашистській неволі. Народилися сини Василь (1947) та Микола (1949), що нині живуть і працюють у м.Чернігові. Помер А.Г. Свиридовський у 1968 році. Його ім'ям названа центральна вулиця села.

В повоєнний час село відбудовувалося, відроджувалося сільське господарство, об'єднане в два колгоспи – “Жовтневий переможець” та “Пролетарські кадри”. Трудівники села піднімали колгосп з розрухи, землю орали коровами, навіть люди запрягалися у плуги. Тож значні зусилля були направлені на розвиток конярства. Вже в 1949 р. за успіхи в цій галузі працівники конєферми Мозговий Дмитро Федорович та Вершняк Михайло були нагороджені значками “Відмінник соціалістичного сільського господарства”. Головою колгоспу після війни був Шарий Петро Іванович, потім – Проценко Григорій Самсонович, який дав людям на трудодень по 3 крб. О.І. Репа свідчить, що всі так старалися працювати, що о 8-й ранку вже були на робочих місцях. В селі налічувалося 213 колгоспних дворів та 7 господарств службовців. А в 1972 р. вже було 309 дворів, 992 чол. населення, у новому приміщенні працювала 8-річна школа, реорганізована з 7-

річної у 1960 р., в ній 15 учителів навчали 197 учнів. Діяли клуб, бібліотека, фельдшерсько-акушерський пункт, дитячі ясла, побудовані в 1956р.

З 1960 року в селі Новий Білоус почало діяти нове сільськогосподарське підприємство – радгосп “Україна”, яке очолив і три роки керував Герой Радянського Союзу Косолапов Пилип Макарович (Іл. 8).

Іл. 8. Косолапов Пилип Макарович, Герой Радянського Союзу, перший директор радгоспу “Україна”, на зустрічі з учнями Ново-Білоуської 8-річної школи. 1960 р.

Воно існувало до 1997 р. Це був час розбудови села, підвищення добробуту трудящих. У 1967 р. Український проектний інститут сільського будівництва розробив генеральний план забудови центральної садиби радгоспу. Було побудовано новий продовольчий магазин (1974 р.), приміщення сільської Ради (1974 р.). У 1985 р. відкрито нову велику будівлю вже середньої школи (Іл. 9).

Лл. 9. Ново-Білоуська середня школа

За успіхи в сільському господарстві і культурному будівництві відзначені урядовими нагородами 88 мешканців села (1967 р.).

Радгосп досяг значних успіхів у праці. У 1975 р. колектив радгоспу за підсумками соціалістичного змагання визнано переможцем серед споріднених господарств республіки, йому вручено перехідний Червоний прапор та грошову премію. Окремі працівники радгоспу в цей час також відзначалися у праці. Так, у 1973 р. орденом Знак Пошани, а у 1976 р. орденом Трудового Червоного прапора було нагороджено Сидоренка Миколу Лукича. Орденом Трудової Слави III ст. нагороджено Голоту Миколу Івановича (село Кошівка).

З 1 січня 1996 р. радгосп “Україна” було об’єднано з КСП “Деснянський”, а у 2001 р. засновано сільгосптовариство “Карма”, доярка якого Пила Ніна Миколаївна 28 вересня 2002 р. нагороджена медаллю “За працю і звитягу”.

28 березня 2002 року власникам земельних паїв колишнього КСП “Деснянське” урочисто вручено Державні акти на право власності на землю. В цей же час організаційними зусиллями сільської ради, коштами мешканців села до Нового Білоуса було підведено газ.

**Статистичні дані по Ново-Білоуській
Сільській Раді на 01.01.2003 року**

	Новий Біло- ус	Кошівка	Деснянка
Кількість населення	1391	208	377
Кількість дворів	486	82	158
Школи	с/школа 1	-	початкова 1
ФАП	1	-	1
Бібліотеки	1	-	1
Клуби	1	-	1
Поштове відділення	1	-	-

Ново-Білоуська Свято-Троїцька церква та її святині.

Духовне життя як найбідніших, так і найбагатших старшинських і дворянських родин було невід’ємним від діяльності церкви. Дерев’яний храм в ім’я св.Трійці стояв і донині стоїть на найвищому і найкрасивішому місці села (Лл. 10). Відносно часу його будівництва існують суперечливі думки. Як пам’ятка архітектури він взятий на облік у відділі охорони пам’яток обласного управління архітектури і містобудування і в облікових документах датується 1646

роком. Цю ж дату подано на охоронній дошці, прикріпленій на церкві. При цьому ніхто не знає, звідки ця дата взялася. В той же час сучасні краєзнавчі видання вказують на I половину XVIII ст. як на можливий час будівництва церкви. Так датувати церкву схильний і відомий дослідник дерев'яної монументальної архітектури С.А. Таранущенко. З ними не згоден чернігівський архітектор А.А. Карнабед, який датує церкву кінцем XVII ст. І на мій погляд, він має рацію. Логіка підказує, що в невеликому селі, яким володів поляк Станіслав Кохановський, як і в багатьох навколишніх селах, навряд чи була церква, допоки воно не отримало статусу сотенного. Хто знає, скільки часу пройшло, поки вона була побудована, але першу згадку про існування церкви в селі знаходимо в акті за травень 1698 року: "... отец Кирилл Лукьянович священник Беловесский Ляхова Беловеса продал Елецкому монастырю двор свой в другом валу черниговском". Навряд, щоб це була інша, старша церква в молодому на той час селі (Іл. 10).

Іл. 10. Ново-Білоуська Свято-Троїцька церква. 1996 р.

Церква одноповерхова, хрещата, з квадратним бабинцем, близькою до квадрата центральною частиною, прямокутними рукавами і гранчастим вітварем.

У 1803 р. через Синод було проведено закон про заборону будувати церкви в українському національному стилі. Тоді багато церков України “прикрасили” чотириколонними портиками в стилі класицизму. Мабуть, у той час і до білоуської церкви св.Трійці були прибудовані сіни та ганок біля центрального входу та ганки біля північного і південного рукавів. Вхідні двері в рукавах або були відсутні і їх прорубали, а, можливо, вони зазнали перебудови, бо їх лутки товщиною відрізняються від первісних луток центрального входу. Біля вітваря прибудовані маленькі приміщення ризниці та паламарні. В центрі над чотиригранником зрубу і чотирисхилим зі зрізаними кутами дахом першого залому підноситься доволі стрункий восьмигранний вальс з чотирма прямокутними вікнами на чотири сторони світу. Крутим заломом, перекритим м’яко опуклим восьмигранним круглим дахом, він переходить у стрімкий восьмигранний ліхтар, накритий гостроверхим плафоном. Всі прибудови накриті двосхилими дахами. Первісна покрівля, можливо, була залізною. Такою вона залишилася і донедавна, фарбувалася. На початку 1990-х років старанням парафіян, священника о.Романа Халимонова та старости Воропай О.І. всі дахи, в т.ч. і дзвіниці, були вкриті оцинкованим залізом.

Вважаю за необхідне дати основні розміри храму за вимірами, зробленими всередині:

Бабинець – 5 м х 5 м,

Рукави - 4 м 70 см х 4 м 05 см,

Вітвар - 4 м 40 см х 3 м 90 см

Центральна частина – 6 м 20 см х 6 м 30 см.

Бабинець у північній і південній стінах має по одному прямокутному вікну на висоті 2,5 м, які верхніми краями майже сягають стелі, зашитої оргалітом. До центра бабинець

відкривається широким просвітом із заплечиками. Рукави мають низькі стелі та розкриті на всю ширину входи, вірогідно, розширені під час одного з ремонтів, що призвело до просідання верхнього вінця входу правого рукава і необхідності підкріплювати його двома допоміжними брусками, підпертими стовпами. У східних стінах рукавів прорубано по одному великому вікну, які відрізняються від усіх інших вікон храму. Вівтар має шестигранну форму, низьку, зашту оргалітом стелю, три маленьких квадратних віконці, які дивляться на схід, південь і північ.

Центральна дільниця храму стрімко розкривається угору як завдяки архітектурі, так і світлу, яке летить з чотирьох вікон, розміщених по кутах північної і південної стін, та з чотирьох вікон восьмерика. Між нижніми вікнами є великі, закладені нині, ніші або двері, які повинні вести на горища рукавів. Можливо, колись там були невеликі приміщення для півчих і туди вели сходи. Тоді вони могли йти тільки з тих кутків центральної частини, де нині клирос та конторка старости. Ніхто зі старожилів не пам'ятає для чого використовувалися ці двері.

Нижня частина зрубу центральної частини майже квадратна. На рівні стелі вівтаря кутки квадрата плавно зрізаються короткими стінками, зміцненими парами різьблених ригелів, і вище зруб вже набуває форми восьмигранника, який за допомогою трохи опуклого першого залому переходить у восьмерик. Унизу восьмерика врізано чотири пари різьблених ригелів, угорі – чотири штуки простих. Біля західної стінки угорі через весь простір проходить балка типу сволока, яка зміцнює зруб.

Неподалік церкви розміщена квадратна у плані, двоюрсна дзвіниця зі зрубним першим поверхом (2/3 висоти) і каркасним верхом. Чотирисхила досить крута покрівля завершується стрімким ліхтарем з витягнутим угору восьмигранним плафоном. Усередині – дерев'яні сходи, що

ведуть на другий поверх, до дзвонів. Дзвони на дзвіниці пізні, тільки один (XIX ст.) має литі прикраси, але він вищерблений. Потрапив до Білоуса з масанівської церкви Різдва Богородиці після її закриття в кінці 1950-х років.

Церква св.Трійці і зараз гарна, а колись, мабуть, була ще привабливішою, а ще ж і знаходилася в сотенному селі. Тож не тільки свої парафіяни, а й люди інших парафій користувалися її послугами. Про це свідчить заповіт Лаврентія, сина Леона Іскрицького, попа рогоського (січень 1739 р.), про його бажання бути похованим при храмі св.Трійці в с.Білоусі. Які села належали до парафії можна тільки припустити. Вірогідно, це було село Кошівка, навколишні хутори. Число парафіян відоме лише з 1790 року. Воно таке:

1790 р. – 435 чол., 438 жін.,

1810 р. – 352 чол., 356 жін.,

1830 р. – 378 чол., 367 жін.,

1850 р. – 423 чол., 421 жін.,

1860 р. – 431 чол., 445 жін.

Картину життя і смерті парафіян білоуської церкви дають метричні книги. Найдавніша з них має записи з 1793 року по 1815 рік. Протягом цього часу її вів парафіяльний священник Ананій Рознятовський, рід якого осів у Білоусі надовго. Священик користувався повагою сільської еліти. Так 1797 року у нього народився син і хрещеними батьками були повітовий возний Гаврило Красовський та дружина прем'єр-майора, колишнього сотника Василя Красовського. А у 1812 році народився син Григорій Ананійович Рознятовський, який успадкував батькову посаду і працював парафіяльним священником білоуської Свято-Троїцької церкви аж до 1883 р., року своєї смерті, і був похований на церковному цвинтарі. В роки його діяльності і в подальші роки, вже при священнику Аристарху Колчи-

цькому, постійним псаломщиком у церкві був Іван Стефановський.

Серед охрещених, обвінчаних, відспіваних у Троїцькій церкві, крім жителів Білоуса, згадуються жителі Янівки, Сядрич, Чернечої Слободи, Рудки, хут.Паліївки. Мабуть, деякі з цих сіл входили до білоуської парафії. В цей час у селі жив і Дмитро Опанасович Рознятовський, вірогідно, племінник священника, колезький регістратор, який у 1879 році одружився з дочкою губернського секретаря Євдокією Скугар-Скварською, а у 1880 р. вони вже мали сина Сергія. Мешкав у селі і підпоручик Микола Опанасович Рознятовський, вірогідно, брат Дмитра. Старожил села Михайло Миронович Єрмоленко згадує, що в передреволюційні роки у селі був будиночок і сад Рознятовських, які використовувалися ними для літнього перебування.

Окрім значного сільського товариства, у давній метричній книзі називаються козаки білоуської сотні і селяни, життя яких проходило в селі. Вони залишили тут нащадків, які і нині живуть у Новому Білоусі та навколишніх селах.

Нелегким випробуванням для жителів Нового Білоуса і їхнього храму Св.Троїці стали події 1917-1920 років. Вони надовго розділили селян на два табори. Один з них лояльно ставився до нової влади, інший – не сприймав її. Прірва між ними розширювалася з втіленням у життя жорсткої державної політики у ставленні до релігії та з початком колективізації сільського господарства. Треба сказати, що утиски священнослужителів та за релігійні переконання у Новому Білоусі розпочалися досить рано. Вже у лютому 1921 року у сільській Раді вирішувалося питання про розширення шкільного приміщення за рахунок будинку священника Матвієнка. Планувалося забрати під школу половину будинку з парадного входу і хлів. Що-

правда, тяжба велася аж до 1925 року, коли сільська Рада звернулася до Бобровицького районного виконавчого комітету з проханням про примусове виселення священика з 2-х кімнат. Мабуть, цей священик виїхав з села, бо у 1924 р. вже був інший. Його ім'я пов'язане з яскравим документом про відношення до церкви у селі. Це невелика замітка у газеті “Червоний прапор” за 19 лютого 1924 р. “Поповские прихвостни”, підписана тільки ініціалами М.С. В ній, зокрема, пишеться: “В Новом Белоусе есть поп Виталий Новожилов. Это не какой-нибудь обыкновенный поп, а бывший студент Киевского университета, стрижен под польку, носит брюки галифе. Ловкий поп умеет ловить рыбку в мутной водице и пользоваться за счет немногих незнательных селян. Он умеет подойти к незаможникам. Даже бывший член комнезама и предсельисполкома М.Милица поет в церкви на клиросе... Вот вам, например, наш М.Милица. Был кандидатом партии, член комнезама, а теперь премильй человек сделался и тенорок у него замечательный. Примеру тов.Милицы следует предкомнезама Данил Борисенко. На крещение пришел он на Иордань, палил из ружья перед погружением креста. Незаможникам рекомендуется изъять из своей среды таких, как Милица и Борисенко”. Донос було прочитано і він пішов у вищі інстанції. Губ УНС розпорядилося “... звернути відповідну увагу на працю КНС с.Н-Білоус та вжити заходів до підвищення антирелігійної пропаганди існуючими силами. Голову СільКНС т.Борисенко, коли це буде корисним, переобрати”. У 1929 р. в селі було організовано гурток безвірників.

Але найбільші утиски і переслідування, пов'язані з вірою, почалися у 30-ті роки. З цього питання я звернулася знову до Михайла Мироновича Єрмоленка. Ось наш діалог:

- Чи пам'ятаєте Ви білоуську церкву у 1920-ті роки, який був іконостас?
- Аякже, красива була, іконостас красивий.
- А який саме, не пам'ятаєте?
- Ні, помню, що красивий.
- А були переслідування з боку місцевої влади за віру, за церковні обряди?
- Ні, не було. Не пам'ятаю такого.
- А пізніше?
- Переслідували після 35-го року, коли закрили церкву.
- А як закривали церкву? Розкажіть.
- Це було на Троїцю, на храмовий празник. Священника отця Олексія чи Олександра, вже не пам'ятаю, попередили, що його збираються заарештувати прямо в церкві, під час служби. І він з церкви утік, тільки його й бачили. А церкву закрили.
- А потім що було в церкві?
- Зерносховище.
- А ікони там залишились?
- Ікони всі люди розібрали, а потім, коли при німцях церква відкрилася, позносили.
- А що сталося з іконостасом?
- На нього набили дошки і повішали різні ікони.
- Що тоді заборонялося: хрестити дітей, щедрувати, колядувати?
- Щедрувати не забороняли. А от дітей хрестити можна було тільки таємно. Привозили попа з Чернігова вночі, запинали вікна і хрестили.
- А церковних служителів – старосту, пономаря не переслідували?
- Дяка забрали. У нас дяком був тоді Яків Микитан, жив у Рудці, а коли було треба, то ночував у Білоусі. Була хата дяка і священника. Дак Микитана забрали чи у 35-му, чи у 36-му році і він десь загинув, додому не

повернувся. Забрали небожа батюшки Канидія, котрий учив мене в школі ще до революції. Той вернувся після війни. А при німцях у нас був батюшка Олександр Стронський, так він теж до того, як німці прийшли, сидів у тюрмі.

Тільки п'ять років Ново-Білоуська Свято-Троїцька церква була закритою. З 1941 року жителі села отримали змогу молитися у храмі за спасіння, а багато хто – за упокій своїх рідних, які воювали на фронтах Великої Вітчизняної війни. Хоч храм був занедбаний, його відродження почалося на початку 70-х років.

Саме в цей час православна громада започаткувала величезну роботу по приведенню храму до належного стану. Хоч офіційно ніяких заборон щодо віри не було, та афішувати свої старання не хотілося нікому, бо утиски за прихильність до церкви у тій чи іншій формі тривали. Окрім поточного ремонту громада задумала спорудити іконостас. Священик о.Василь Демиденко благословив людей на цей своєрідний подвиг. Головним організатором роботи став староста Пантелій Гаврилович Гурок. Парафіяни заготовляли липову деревину, сушили її і відвозили у село Авдіївку Сосницького району, де виготовлялися дерев'яні конструкції іконостаса. За зразок слугував старий іконостас, можливо, XVIII ст. Виготовити іконостас підрядилися авдіївські майстри Костянтин Михайлович Адаменко та його син Пантелеймон, нині вже покійні. У 1971-му чи 1972-му році вони встановили іконостас, прикріпивши його до старого. Про це розповіла невістка вже померлого старости Надія Микитівна Гурок.

Іконостас чотирирусний, з виточеними колонками та півколонками, різьбленими профільною та рельєфною технікою накладками. Особливо гарно виконане ажурне різьблення царських врат, композиція яких складається з гнучких динамічних натуралістично трактованих гілок.

Шкода, що три маленькі ікони на кожній половині врат вміщені в ромбічні рамочки, які різко дисонують з плавними лініями різьбленого орнаменту.

Для іконостаса було намальовано 31 різного розміру ікону. Цю величезну роботу виконала іконописиця з м. Жмеринки, черниця закритого монастиря Євдокія, від якої Пантелій Гаврилович возив ікони поїздом, зв'язуючи їх по чотири на зразок валізи. Бо не можна було відкрито їх возити, не накликавши біди на виконавицю. Вона в село не приїздила, розміри ікон отримувала від Пантелія Гурка. Чи то так було заплановано, чи випадково розміри ікон нижнього ярусу не співпали із залишеними для них нішами в конструкції іконостаса і довелося закривати ці ніші щитами, а на них вішати ікони. Вірогідно, що так планувалося, бо ніші вгорі – овальні, а ікони – прямокутні. Живопис ікон досить непоганий, виконаний в одному ключі. Щоправда, одна ікона з образом Миколи-чудотворця дещо відрізняється від усіх інших. Можливо, вона виконана жмеринським іконописцем Адамом. Н.М.Гурок повідомила цікавий факт, що кожному з ікон купив хтось з парафіян і зробив свій вклад до храму, а всі свідчення про вкладників записано у зошит, якого сховано між старим і новим іконостасом.

В цей же час було придбано металеві свічники, виготовлено гарні кіоти для образів найбільш шанованих святих. Серед них, безумовно, образи святителя Феодосія Углицького та Богоматері Мохнатинської.

Нетленні мощі преосвященного Феодосія, святителя, архієпископа Чернігівського і Новгород-Сіверського з 1692 по 1696 р. були відкриті 1712 року (?). У 1896 р. він був канонізований, мощі знаходилися в чернігівському Борисо-Глібському соборі в спеціально збудованому приміщенні. Над входом у приміщення висів його портрет. Святитель був зображений на весь зріст, в сакосі і омофорі, з хрестом у руці і жезлом – у другій. Угорі в кутку був

намальований герб святителя – окрилене серце. Внизу – вірш І.Максимовича:

Феодосій, даръ Божій, Углицкий прозванный,
Во архіереи Богомъ в Черниговъ поданный
Въ малъ здъ поживе исполнь лета многа,
Сподобился вскорь небесна чертога
На земле всъмъ явился во плоти, яко ангель
И восхищень в небо, яко вторый Павел, -
Нетльннии мощи свидѣтельствуютъ,
Кто не вѣрить зри во гробъ дьломъ извествуютъ,
Году пріять кончину по житіи святомъ,
За живота своего въ Елецкомъ мя постави
Архимандритомъ, а свѣта того в кафедръ остави
Тогожде Іоанна на Архіерействъ,
Самъ нынъ пребываетъ в серафимской паствъ,
Архіерею Божій, святыи Феодосій!
На твой Престоль въздохъ, как глаголетъ: кто сій?
Истинно недостоинъ монахъ нарещися,
Твоим молитвами въ сіе общецися.

В цей час, мабуть, було виготовлено не одну копію цього портрета. Однією з них могло бути зображення святителя Феодосія, яке знаходиться в ново-білоуській Свято-Троїцькій церкві. Воно аналогічне описаному вище, але має невелику відмінність: замість тримати хреста в правій руці, святитель нею благословляє, відсутнє зображення герба. Ікона мальована на дошці, витримана в темно-зелених тонах, живопис досить добрий.

Чудотворний образ Богоматері Мохнатинської у XVII ст. був у церкві с.Рудка (нині – Редьківка). Потім у Редьківці побудували нову церкву, а стару перенесли в Мохнатин. Невдовзі туди потрапив і образ Богоматері. У давньому рукопису про чудеса ікони, який зберігався в мохнатинській Покровській церкві ще у 1893 р., було опи-

сано 635 чудес з 1691 по 1781 р. Одне з чудес трапилося з осавулом Чернігівського полку Михайлом Красовським, коли він був у війську під Ригою (вірогідно, під час російсько-шведської війни). Михайло Осипович тяжко захворів, дев'ять тижнів пролежав у недужі. Коли ж дав обітницю поклонитися образу Богоматері Мохнатинської, став здоровим. Можна припустити, що переказ про це чудо жив у родині Красовських два століття і хтось з її представників відзначив цей ювілей, замовивши копію ікони і вклавши її до ново-білоуської Троїцької церкви. Вона і зараз є окрасою храму. Богоматір зображена в короні, на лівій руці – коронована дитина – Ісус Христос. По всьому полю ікони – зірочки, унизу – напис: “Истинное изображение и мера чу дотворны иконы Пр-ты Б ци Мохнатинской писа 1904 мѣс. апрел. 20”.

Серед десятка ікон XIX ст. можна виділити декілька. Цікавою є ікона із зображенням Богоматері, яка на лівій руці тримає спеленате у багряну тканину немовля – Ісуса Христа, що дивиться на схилене над ним обличчя матері. У зображених відстуні німби, лише над головою дитяти ледь намічені промені. У лівому верхньому кутку ікони – голівки трьох ангелів-двокрильців, по верхньому краю твору – квіти. Детально живопис не вдалося роздивитися, бо ікона дуже потемніла, проте він, безумовно, хороший. Датувати ікону, думаю, можна першою половиною XIX ст.

Не можна не звернути уваги на ікону з поколінною постаттю Ісуса Христа. Композиція надзвичайно вільна, відірвана від канонів, в усякому разі мені не доводилося зустрічати подібної. Ісус Христос стоїть, обіпершись ліктем лівої руки на підставку, тримаючи в ній державу. Правою він благословляє. Постать схилена вліво, поза невимушена, вільна. Ікона більше нагадує портрет, аніж зображення Боголюдини. У творі простежується вплив західно-

європейського живопису. Не виключено, що він написаний у кінці ХУІІІ ст., але потрібні додаткові дослідження. Як і попередня, ця ікона дуже темна.

Привертає увагу невеличкій твір “Богоматір Знамення” роботи, вірогідно, російського іконописця. Більшість ікон, яких у храмі досить багато, датуються початком ХХ ст. і виготовлені в Росії.

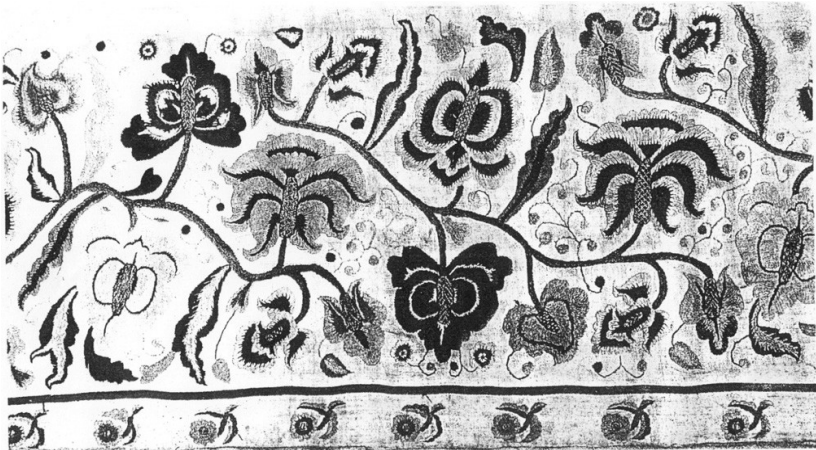
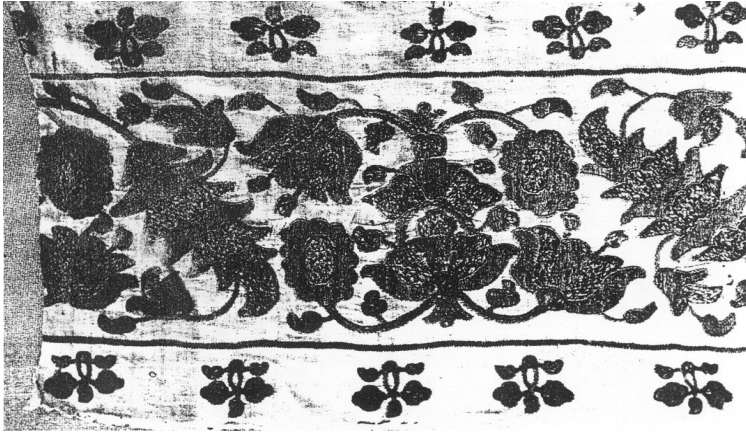
Найбільшою церковною святинєю є дві гаптовані плащаниці. Обидві одноличні, виконані в українських традиціях. Старшу плащаницю можна датувати кінцем ХУ-ІІІ ст. Вона виготовлена з вишневого оксамиту, вже вилинялого, зі слідами від крапель воску, підшита сучасною підкладкою. В центрі – живописне розпростерте тіло Ісуса Христа, обкладене облямівкою з білої тканини. Німб навкруг голови Спасителя шитий по жорсткій “карті” (шаблону з картону) золотними нитками. Краї плащаниці прикрашені широкою і вузькою лініями рослинного орнаменту, між якими закомпоновано шиті золотними нитками слова тропаря “Благообразный Иосиф со древа снем пречистое тело твое плащаницею чистою обвив и во нами во гробе нове покрыв положи”. У кутах твору в квадратних рамочках серед шитого орнаменту вміщено гаптовані півпостаті Євангелістів. Всі зображення виконано золотними і срібними нитками. По краях пришито золотну облямівку з китицями по кутах. Розмір реліквії 165 см x 90 см.

Друга плащаниця має ту саму композицію, виготовлена з рудого оксамиту. Орнамент, крім тропаря “Благообразный Иосиф...», відсутній. Навкруг напису у розкидку вигаптовано знаряддя страстей. Гаптування виконане переважно срібними нитками по «карті». Вірогідна дата виготовлення – бл.сер. ХІХ ст.

Напевно у кінці ХVІІІ ст. до церкви були передані гарні вишивки, які до того використовувалися у побуті козацької старишини. Такими вишивками прикрашалися

сорочки, скатерки, простирадла, наволоки. Потрапивши до церкви, вони отримували нове життя, переважно на підрясниках, або просто зберігалися. У 1908 р. в Чернігові проходив XIV археологічний з'їзд, під час роботи якого діяла величезна виставка, де найцікавішим був розділ церковних речей. Саме на цю виставку з білоуської церкви було передано декілька речей. У каталозі виставки знаходимо чотири підрясники з різними типами вишивки. Один з них, датований кінцем XVII-початком XVIII ст., знаходиться у фондах Чернігівського обласного історичного музею ім.В.В. Тарновського. Він має крій селянської сорочки. На подолі – вишивка у вигляді гірлянди, складеної зі стилізованих тюльпанів та ананасів. Гірлянда обрамлена прямими смужками і окремими дрібними рослинними мотивами. Другий підрясник вишитий різноколірними шовками, третій – червоною заполоччю, четвертий – білими мережками. На жаль, виявити ці твори в теперішній музейній колекції не вдалося. Зате є в ній інші вишивки з Свято-Троїцької церкви. Одна (– невеликий за розміром фрагмент, можливо, простирадла (“простири”) і відноситься до кінця XVII-початку XVIII ст. Він вишитий двома відтінками зеленого шовку та металевими нитками складним орнаментом з архаїчними рослинними мотивами. Друга є фрагментом нижньої частини простирадла (а вишивалися вони з трьох боків) довжиною 2,5 м. Він являє собою довгу смугу полотна з вишитими на ньому різноколірними шовками та срібними нитками 8-ма гарними букетами.

Всі ці вишивки могли бути власністю родини Красовських. При цьому дві з них (Іл. 11, Іл. 12), можливо, виконувалися або купувалися для дружини сотника Михайла Красовського Марини Миколаївни Грембецької. Я схильна думати, що ці твори виконувалися у Білоусі місцевими майстринями, які працювали на своїх паній.

Іл.11, 12

Бо і донині тут живе традиція вишивати нижній край прострадла – підзору на ліжку, який виглядає з-під засланого зверху покривала. Орнаменти, як і на старовинній вишивці, виключно рослинні у вигляді гірлянд та окремих букетів.

Парафіяльні священники Свято-Троїцької церкви

1. О.Кирило Лук'янович -?-1698 р.-? (Черниговские епархиальные известия.-1863.-№17.Прибавления.-С.564).
2. О.?Малярєвський -?-1781 р.-?(Пащенко Д. Описание Черниговского наместничества 1781 г.-Чернигов, 1868.-С.61).
3. О.Ананій Рознятовський -?-1793 р.-1815 р.-? (Метрическая книга из церкви Новый Белоус. ЧОИМ.Ал-374).
4. О.Григорій Рознятовський -?-1883 р.(Метрическая книга Свято-Троицкой церкви с.Новый Белоус. ДАЧО.-Ф.679,оп.335,спр.10).
5. О.Аристарх Колчицький.-1883,1884-?. Там само.
6. О.Конидій -?-1917,1918 рр.-? Спогади М.М.Єрмоленка.
7. О.Михаїл Матвієнко -?-1921 р.-? ДАЧО.-Ф.69,оп.1,спр.4,арк.6.
8. О.Віталій Новожилов.-?-1924 р.-? Газ."Червоний прапор", 1924, 19 лютого.
9. О.Олексій чи Олександр-?-1935 р.-? Спогади М.М.Єрмоленка.
10. О.Олександр Строньський.-1941-? Так само.
11. О.Миколай -? Згадки парафіян.
12. О.Василь Демиденко -?-1969-1972 рр.-? Спогади Н.М.-Гурок.
13. О.Іоан Фесик-? Згадки парафіян.
14. О.Григорій Товстогон -1984-1987 рр. Так само.
15. О.Олександр Доломан-1987-1990 рр. Так само.
16. О.Михаїл Галушко-1990-1992 рр. Так само.
17. О.Миколай-1992 р. Так само.
18. О.Роман Халимонов-1993-1996 рр. Так само.
19. О.Олег.-1996 р. так само.
20. О.Георгій Смирнов.-1996-2002 рр.

Народні промисли села Новий Білоус.

Сотенне село, в якому було багато панів, повинно було мати майстрів, що обслуговували б потреби не тільки своєї родини, але й панства. Одним з найпоширеніших промислів була вишивка. Цим мистецтвом володіла кожна жінка, але зразки вишивки, про які сказано вище, могли вийти тільки з-під рук професіоналок. Отже, в селі були висококласні майстрині. Щоправда, у писемних джерелах свідчень про них не знаходимо.

Зате досить багато свідчень вказують на існування в селі ткацького промислу. У метричній книзі Троїцької церкви під 1796 роком згадується ткаля – удова Тетяна Полевичка, ткачі Василь Кот, Никифор Лескович, Микола Пепша, Никифор Свириденко, під 1798 роком – ткач Семен Кухленський, ткач Котенок, прізвище якого може бути прізвиськом, похідним від Кот. Ткацький промисел існував у селі і у XIX ст, а може і пізніше. В усякому разі прізвисько Ткач побутувало ще у II пол. XX ст. Так Ткачихою прозивали Оксану Свириденко (у шлюбі – Репа), бо її дід Свириденко Микита Петрович та прадід Петро Свириденко були ткачами. З розповіді батька Оксана Іванівна знає, що вони ткали широке полотно, яке можна було ткати тільки удвох на чотирьох підніжках. Ткали також вовняну тканину, з якої валяли сукно, та тканину для спідниць, в якій основа була чорною, а піткання – ліловим. Цікаво відмітити, що Микита Свириденко помер у 96 років, до народження Оксани (вона 1920 р.н.), у 1915 році – ще був живий. Отже, він народився у 1840-х роках і його батько Петро міг бути сином згаданого в метричній книзі Никифора Свириденка. Тож за грубими підрахунками рід Свириденок по чоловічій лінії займався ткацтвом півтора століття. А може й більше. На прикладі цієї родини можна скласти уявлення про те, що собою являв ткацький промисел у селі. Віро-

гідно, на першому місці стояло виготовлення вовняних тканин з вовни місцевих овець. Наявність річки давала можливість валяти сукна, напевно, білі і сірі для свиток, “арм’яків”, пологів. Підтвердженням тому, що саме цей напрямок ткацтва був найбільш розвиненим у селі, є згадка про Білоус у переліку продавців на Воздвиженському ярмарку у Чернігові в 1894 р. Білоуські селяни продавали на ньому вовну. А вовна там, де вівці, які дають крім вовни, шкури. Колишня мешканка Нового Білоуса (зараз живе в Масанах) Чеснокова Ольга Миколаївна, 1925 р.н., згадує, що виробляв шкури її дід Кот Іван Степанович у кінці 1920-х років.

З упевненістю можна сказати, що ткали в селі і більш вишукані речі, такі як рушники. Ще зовсім недавно я знайшла в одній з родин гарні ткані рушники поч. ХХ ст. місцевого виробництва, з червоними геометричними орнаментами. Вони виконані технікою перебірного ткацтва, яка була під силу не кожній селянці, а тільки професіоналу.

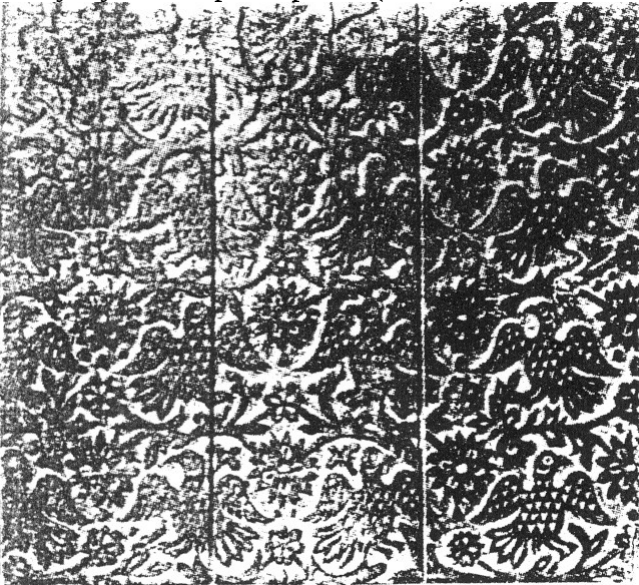
Безумовно, виготовляли ткачі і лляне полотно різного гатунку. Одним з видів полотна були бредні. За розповіддю Михайла Мироновича Єрмоленка бредні мали вигляд рідко тканого полотна. Цікаво прослідкувати появу нових прізвищ, похідних від професії. Під 1803 роком у метричній книзі Троїцької церкви є запис, що у козака новобілоуського бредаря Манька і його дружини Євдокії народилася дочка, хрещеною матір’ю якої була селянина пані Рашевської бредаря Кирцяя дружина. Хоч мені не вдалося знайти у тлумачних словниках такої професії, як бредар, але це могла бути місцева назва професії рибалки, що ловив рибу виключно бреднем, або ткача, що виготовляв бредні. Вже згадуваний нами Михайло Єрмоленко розповідав, що у дитинстві, ще до революції, спостерігав як ловили

бреднем рибу його сусіди Бреденки. Чи не були це нащадки отих бредарів?

Ткацький промисел не міг існувати без деревообробного. Попит на ткацькі верстати не міг не породити пропозиції. А співпраця ткачів, особливо тих, що виготовляли рушники і деревообробників привела до появи в селі ще одного промислу – вибійки.

Вибійка – це мистецтво нанесення орнаменту на тканину за допомогою різьбленої дошки, змащеної фарбою, переважно олійною. Традиційно уживаними в Білоусі були великі прямокутні дошки, часто двобічнорізьблені, на які зверху накладали тканину і прокочували валиком.

У 1908 році на Чернігівщині працювала експедиція Санкт-Петербурзького етнографічного музею. Була вона і у Новому Білоусі, де придбала чотири різьблені дошки для вибійки з орнаментами, що звалися “хвойка”, “горошок”, “хрещик”, “голубці”. Дошка “голубці” є і в Києві, в Національному музеї Історії України (Іл. 13).

Іл. 13. Дошка різьблена для Вибійки з с. Новий Білоус.

Оксана Іванівна Репа, ця дивовижної пам'яті жінка, згадала, як цікавилась у дитинстві тканиною у чорних смугах, з якої були пошиті батькові штани. І батько пояснив їй, що в селі був “вибойщик”, який вибивав узор на тканині. Прізвища вона не пам'ятає, але знала, що то був прадід Ольги Кот (зараз Чеснокової). Ольга Миколаївна підтвердила, що дійсно її прадід Тимофій Мищенко був “вибойщиком”. Він помер у віці 92 р. в 1941 р. (отже, народився в 1849 р.). У їхній хаті був прибудований чулан, яка слугувала прадідові і дідові майстерню. Але на її пам'яті дід Тимофій уже не “вибивав” тканини і вона не знає, які речі він прикрашав. А всі інструменти забрали під час колективізації.

Чернігівський історичний музей має невелику колекцію вибійчаних рушників, серед яких два рушники 1910-х років з характерними для нашого району орнаментами. На одному з них в орнаменті закомпоновано прізвище майстра – Борсук. Спираючись на яскраві докази існування вибійного промислу в селі Новий Білоус, я ризикнула припустити, що майстер Борсук – з цього села. Хоч прямих свідчень про це не знайшла, бо останній з Борсуків, Михайло, комсомолец-підпільник, загинув у 1943 р. А про те, що декілька поколінь Борсуків жило у селі, свідчить все та ж “Метрична книга...”: 1798 року помер 50-річний Мина Борсук, – тож рід Борсуків сягає середини XVIII ст.

Оскільки сотенне село активно розбудовувалося, в селі були теслі. Вони не тільки зводили житлові та господарські будівлі, а й виробничі, якими були водяні млини та вітряки.

Дуже цікаві свідчення про водяні млини подані у праці “Описание рек и речек Черниговского полка в 1754 г.”. Вздовж ріки Білоус поблизу села були гребля і млин сотника слабинського Самійла Левандовського і козака сотні Білоуської Гаврила Биховця, гребля і млин чернігівського

П'ятницького монастиря між селом Кошівкою та Сядрицьким бором, гребля з двома млинами бунчукового товариша Володимира Домонтовича та хорунжого полкового Василя Комаровського, прозвана Васечковською, “через котру верстовий тракт з Любеча в Чернігів”. Поблизу останньої греблі – село Євтухів Білоус “через болото Руду і ручай Руда, який виходить з болота Лебединки і зарослями та болотом виходить і впадає в річку Білоус”. Посередині села – Євтуховська гребля і млин бунчукового товариша Рашевського та сотника слабинського Самійла Левандовського з різними учасниками – козаками білоуськими, нижче якої – гребля і млин бурмістрів чернігівських при хуторі Погорілівським. Сучасні жителі Нового Білоуса та сусідніх сіл знають назви окремих ділянок річки Білоус – Углова, Два пеньки, Горілий пеньок. Вірогідно, саме тут колись були греблі і млини.

Водяні млини – досить складні зрубні будівлі на два поверхи, встановлені під греблею так, щоб вода зі ставка лотком падала на водяне колесо, яке через систему технічних засобів обертало жорна, розміщені, переважно, на другому поверсі. Зерно завозили з греблі на 2-й поверх, а борошно забирали з 1-го. Будівля млина нагадувала зрубну комору з чотирихилим дахом на кроквах.

Були і більш значні млини на 2-4 кола. Так, у 1781 р. в селі Новий Білоус зафіксовано дві греблі: одна – підкоморія Дуніна-Борковського на чотири кола і дві комори, друга – писаря полкового Рашевського на два кола і одну комору.

Всі пагорби поблизу села були уставлені вітряками. Вони достояли і працювали ще в 30-х роках ХХ ст., а два з них поблизу дороги на Слободу – у 40-х роках. У 1930 році за актом обстеження вітряків їх налічувалося дев'ять. Вони належали Гадько В.С., Пономаренку А.А., Коваленку П.Є., Коваленку С.М., Пономаренку М.А., Гречко М.К., Мойсіє-

нку М.Г. Розшифрувати прізвище ще двох власників не вдалося.

В цей час в селі налічувалося 18 теслів, вірогідно, що у давнину їх було набагато більше. Основна ж маса населення займалася хліборобством.

Використані джерела.

1. Адміністративно-територіальний поділ Чернігівської області. – Чернігів, 1959.
2. Архів Ново-Білоуської сільської Ради.
3. Василенко Н. Генеральное следствие о маетностях Черниговского полка 1729–1730 гг. – Чернигов, 1908.
4. Героев подвиги бессмертны. – К., 1982.
5. ДАЧО Ф. 676, оп.1, спр.20.
6. ДАЧО Ф. 679, оп.335, спр.10.
7. Там само, оп.307, спр.10.
8. ДАЧО Ф. Р-69, оп.1, спр. 40.
9. Там само, оп.1, спр.88.
10. Там само, оп.15, спр.13.
11. ДАЧО Ф. Р-1597, оп.1, спр.11.
12. Зайченко В. Вишивка козацької старшини. – К., 2001.
13. Историко-статистическое описание Черниговской епархии. – Ч., 1874.
14. Історія міст і сіл Української РСР. Чернігівська область. – К., 1972.
15. Карнабед А. Звід пам'яток історії і культури України. Чернігівська область. Рукопис
16. Книга памяти Украины. Черниговская область. – Т. I-VIII. – К., 1995–1997.
17. Корбач І. Сотники. – К., 1995.
18. Кривошея В. Українська козацька старшина. – К., 1997.
19. Лазаревский А. Обозрение румянцовской описи Малороссии. – Чернигов, 1866.
20. Лазаревский А. Черниговская памятная карманная справочная книга на 1896-97 гг. – Чернигов, 1896.

21. Лукомский В., Модзапевский В. Малороссийский гербовник. – СПб. – 1914.
22. Метрическая книга из церкви села Новый Белоус. – ЧОИМ, Ал-374.
23. Милорадович Г. Родословная книга Черниговского дворянства. – СПб. – 1901. – Т.1.
24. Модзапевский В. Малороссийский Родословник. – К., 1908. – Т. 2, 12.
25. Обзор развития деятельности Черниговского уездного земства за 50 лет. – М., 1916.
26. Пащенко О. Описание Черниговского наместничества 1781 г. – Чернигов, 1868.
27. Скарбниця української культури. Випуск 2. – Чернігів, 2002.
28. Списки населённых мест Российской империи. Черниговская империя. – СПб. – 1866., Т. XLVIII.
29. Списки селений и городов Черниговской губернии по уездам и волостям. – Чернигов, 1919.
30. Список населённых мест Черниговской губернии. – Чернигов, 1924.
31. Старожитності Південної Русі. Матеріали історико-археологічного семінару. Чернігів і його округу в IX–XIII ст. – Чернігів, 1990.
32. Таранущенко С. Монументальна дерев'яна архітектура Лівобережної України. – К., 1976.
33. Труды Черниговской губернской архивной комиссии. – Чернигов, 1906–1908 гг. – Вып. 7-й; 1913 г. – Вып. 10-й.
34. Труды XIV археологического съезда в 1908 г. – М., 1911.
35. Черниговские епархиальные известия. – 1863.- № 17; 1893.- № 2; 1854.- № 8.
36. Черниговские губернские ведомости. – 1896.- № 729, 826; 1852.- № 29; 1894.- № 10.

37. Чернігівщина. Енциклопедичний довідник. – К., 1990.
38. Шафонский А. Черниговского наместничества топографическое описание с кратким географическим и историческим описанием малой России в Чернигове. – К., 1851.
39. 1000 років Чернігівській єпархії. – Чернігів, 1992.

Зміст.

- 1. Археологічні пам'ятки поблизу села Новий Білоус.**
- 2. Село Новий Білоус та Білоуська сотня в XVII–XVIII ст..**
- 3. Села та хутори Білоуської сотні в XVII–XVIII ст.**
- 4. Село Новий Білоус у XIX ст.**
- 5. Новітня історія села Новий Білоус.**
- 6. Ново-Білоуська Свято-Троїцька церква та її святині.**
- 7. Народні промисли села Новий Білоус.**

Науково-популярне видання

**Зайченко
Віра Володимирівна**

Село Новий Білоус та його округи

Редактор Л. Линюк
Комп'ютерний набір І. Цикунова
Комп'ютерний набір Л. Раєвич

Підписано до друку 20.03.03
Формат 84 x 108 1/32
Об'єм 3,0 друк. арк.
Наклад 150 прим.
Зам. № 9

Чернігівська ОУНБ ім. В.Г. Короленка
14000 м. Чернігів, проспект Миру, 41

